

บัญญัติชาติก

ภาคที่ ๒๔

สุวรรณวงศ์ชาติก

เจ้าภาพพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าจอมมารดาตลับ รัชกาลที่ ๕

ณ เมรุวัดเขมุนิยมพิตร

เมื่อ บรมเมย พ.ศ. ๒๔๗๓

โรงพิมพ์ ไสภณพิพรรฒนาการ

เจ้าจอมมารดาตลับ รัชกาลที่ ๕

พ.ศ. ๒๓๕๖-๒๔๓๒

บัญญัติสาตก บังนิมภาค

๘ สุวรรณวงศ์สาตก

หลวงธำรงเจตีย์รัฐ (เทศ วิวิธรัต) เปรียญ ๕ ประโยคแปล

สกุณี หตปุตตาวาตี อิทํ สตุถา สาวตถิยํ เขตวเน
วิหรนโต สุปปพุทฺเธน กตอฆาณฺฐิ อารพุก กเถสิ

สตุถา สมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อประทับอยู่ณเชตวันใกล้กรุง
สาวัตถี ทรงพระปรารภสุปฺปพุทฺธสากยราชมุกอฆาณฺฐิในพระพุทฺธองค์
เป็นมูลเหตุ ตรัสธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มว่า สกุณี หตปุตตาว
เป็นอาทิ (มีความพิสดารในนิทานวจนว่า)

วันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายประชุมกันณโรงธรรมสภาใกล้วโฑษสุปฺป
พุทฺธว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย สุปฺปพุทฺธสากยราชมุกอฆาณฺฐิในพระบรม
ศาสดามาคำนึงไปว่า พระมหาสมณะละทิ้งนางพิมพาธิดาของเราออก
มหาภิเนกษกรรม ธิดาเราเฝ้าทุกขระทมปริเทวนานัก อีกเทวทัตต์ลูกรัก
ของเราก็ก็นไปบรรพชาในศาสนา ซ้ำกลับมาตั้งอยู่ในถานเป็นเวรภัยพระ
มหาสมณะ ๆ ทำให้แผ่นดินสับสนเทวทัตต์ไป - เราจักทำอันตรายแก่พระ
สมณะแก่แก่นั้นให้ได้ คราวหนึ่งจึงสุปฺปพุทฺธพาอำมาตย์พวกของตน ไป
คิมสุราชวางถนนใหญ่ไว้ เห็นพวกทนายกถอຍาคูและภักตรมามาก ช่วยกัน
ผูกกระชากเททั้งเสียหมด และทำอันตรายแก่พระสุคตมิให้ดำเนินไปได้

บัญญัติสาตก

พระบรมศาสดาทรงพากิษุสงฆ์กลีบยงวิหาร แล้วพระองค์ทรงพยากรณ์ไว้ว่า อีก ๗ วันข้างหน้าพัสสาจะสยบสยบพทุทจมลงไปณบัดนี้โดยปราสาทของตน คนที่อยู่ใกล้ได้ทราบเหตุแล้วนำมาบอกแก่สยบสยบพทุท ๆ จึงคิดว่าพระมหาสมณะตรัสพระวาจาจริงไม่แปรผัน เพราะฉะนั้น สยบสยบพทุทสากยราชจึงหนีขึ้นไปอยู่บนปราสาท ๗ ชั้น สั่งบริวารให้รักษาไว้มั่นคงคอยห้ามไม่ให้ลงจากปราสาท ครั้นถึงวันค้ำรบ ๗ อัครราชของสยบสยบพทุทหลุดออกจากโรงไป คนอื่นนอกจากสยบสยบพทุทแล้วไม่มีใครจับได้ สยบสยบพทุทจึงลงไปจับอัครราชเลยจมแผ่นดิน แล้วไปเกิดในมหานรก

สมเด็จพระบรมศาสดาทรงสะกดยกถาเรื่องนั้นแล้ว จึงเสด็จไปยังโรงธรรมสภาทรงตรัสถามทราบความแล้วจึงตรัสว่า คุณกรภิกษุทั้งหลาย สยบสยบพทุทจะได้พยายามฆ่าตถาคต และไม่อาจจะฆ่าได้เลยจมแผ่นดินไปเกิดในนรกเอง แต่ในปัจจุันชาตินี้ห้ามได้ แม้ในกาลปางก่อน ตถาคตมีบัญญัติยังอ่อนอยู่ สยบสยบพทุทได้เคยทำเหมือนเช่นอย่างนั้นมาแล้ว ทรงตรัสเท่านั้นนิ่งอยู่ ภิกษุทั้งหลายจะใคร่รู้ จึงทูลอาราธนา พระบรมศาสดาทรงนำอดีตนิทานมาอ้างดังต่อไปนี้ว่า

—————

อดีตเต เชยวงสนคเร มหาวงศราชา ราชิ กาลเรสิ ในกาลล่วงแล้วนานมา มีพระราชาพระนามว่ามหาวงศ ทรงเสวยราชสมบัติณไชยวงศนครธานี พระมเหสีของพระมหาวงศราชาพระนามว่าสุวรรณวงศ์เทวี พระราชกนิษฐีของพระเจ้ามหาวงศพระนามว่าจิตตวงศ์ ได้ดำรงอยู่ในตำแหน่งพระอุปราชา พระมเหสีแห่งอุปราชาจิตตวงศ์

พระนามว่าสมุททาเทวี พระสมุททาเทวีมีพระธิดานามว่าสุจิตตาเทวี
ส่วนพระเจ้ามหาวงศ์นั้นหามิราชโอรสและธิดาไม่ พระนางสุวรรณวงศ์
เทวีมีศีลสมาจารเป็นอันดี ถึงวันอุโบสถแล้วทรงสมาทานอุโบสถศีล
เป็นนิจ ตั้งจิตที่จะใคร่ได้พระโอรสสักองค์หนึ่ง

ด้วยอำนาจศีลแห่งพระนางสุวรรณวงศ์เทวี พิภพแห่งท้าวโกสีย์
ก็แสดงอาการร้อนผิดปกติ ท้าวสักกเทวราชใคร่ครวญดูทรงรู้อะไร
ว่า พระนางสุวรรณวงศ์เทวีสมาทานศีลมั่นหวังพระมหุทัยจะใคร่ได้ โอรส
ทรงกำหนดกันว่าพระนางสุวรรณวงศ์เทวีควรจะได้อโอรสที่สมควรอย่างใด
ท้าวโกสีย์เห็นพระโพธิสัตว์อยู่ณดาวดึงส์พิภพจนจะสิ้นอายุแล้ว จึงไป
ยังสำนักพระโพธิสัตว์เชื่อเชิญว่า ท่านควรจะลงไปปฏิสนธิในครรภ์แห่ง
พระนางสุวรรณวงศ์เทวีมนุษยโลก ท่านจึงได้ขำเพ็ญสมถิงสขารมิให้
บริบูรณ์แก่กล้าแล้วจึงได้ตรัสเป็นพระพุทธรเจ้า ท้าวโกสีย์ให้พระโพธิสัตว์
รับอาราธนาแล้วก็เสด็จกลับไป

ครั้นถึงเวลาขุจสุสมัย พระโพธิสัตว์ก็จุติลงไปถือปฏิสนธิในครรภ์
แห่งพระสุวรรณวงศ์เทวี พระนางสุวรรณวงศ์เทวีทราบว่าตนมีครรภ์
จึงนำเหตุนี้ไปกราบทูลพระมหาวงศ์ราชาราชกัศิกา ให้พระราชอาชระทาน
คัพภบริหารไว้เป็นอันดี ครั้นถึงวันกำหนดตกคัมภีร์แล้ว พระนาง
สุวรรณวงศ์เทวีก็ประสูติพระโอรสงามปรากฏถึงสี่สุวรรณ วันเมื่อทำ
มงคลนามกรพระราชกุมารนั้น พระราชาก็ประยูรญาติพร้อมกัน
ประทานนามว่าสุวรรณวงศ์กุมาร

พระสุวรรณวงศ์ กุมาร ทรงวิมวาทกรรมี่ พระชนม์ได้ ๑๖ พรรษา
 ทรงปรีชารอบรู้สรรพศิลปทั้งมวล กอปรด้วยคิเลตังอยู่ในธรรมเป็นที่นิยม
 รักใคร่แห่งมหาชน บำเพ็ญกุศลบริจาคทานแก่สมณพราหมณ์ทุก ๆ
 วัน สมาทานนั้นซึ่งอุโบสถตามกาลตามสมัย ทรงวินิจฉัยถ้อยความ
 ตามธรรมสมาเสมอ ครั้นต่อมาพระราชบิดาทิวงคตแล้ว มหาชน
 มีปุโรหิตาตามาศย์เป็นต้น ทำการปลงพระศพถวายเพลิงเสร็จแล้ว พร้อม
 กันจะใคร่อภิเษกพระโพธิสัตว์ ๆ ตรัสห้ามเสียมิได้ยอมรับ กลับแนะนำ
 มหาชนให้พร้อมกันอภิเษกจิตตวงศอุปราชาซึ่งเป็นพระเจ้าอาว์ ให้ได้
 เสวยราชสมบัติต่อไป พระเจ้าจิตตวงศทรงทราบว่า พระภาคีในย
 เต็มใจยกราชสมบัติให้พระองค์ก็ทรงพระโสมนัส จึงประทานตำแหน่งที่
 อุปราชาให้พระโพธิสัตว์

พระเจ้าจิตตวงศหาทรงตั้งอยู่ในยุคติธรรมไม่ พระอัครราชกุมาร
 ไปด้วยอิสสา หาประพฤติกุราณธรรมตามราชประเพณีไม่ ส่วนพระ
 โพธิสัตว์ประพฤติกุอยู่ในุราณธรรม และยอมแนะนำสั่งสอนประชาชน
 ให้รู้จักประโยชน์และใช้ประโยชน์เป็นอันมาก ครั้นอุปราชากาลต่อมา
 พระโพธิสัตว์จึงทูลลาพระเจ้าอาว์พามหาชนเที่ยวไปในป่า แสวงหา
 มงคลหัตถิ เมื่อยังไม่ได้ก็อยู่ในไพร่นอน ๓ เดือน

คราวครั้งนั้น พระราชาทรงพระนามว่ายสกะองค์หนึ่ง เสวย
 สิริราชสมบัติณอวิภูษุมหานครบุรี พระมเหสีของพระเจ้ายสกราชนั้นพระ
 นามว่าสลวกตีเทวี พระนางสลวกตีเทวีนั้นมีพระราชธิดาพระนามว่าปุริณี
 อยู่องค์หนึ่ง พระเจ้ายสกราชนั้นเสวยสุราขานเป็นนิจกาล เมื่อเสด็จ

ออกประทัยณท่ามกลางหมู่อำมาตย์ ใ้ให้พระราชธิดานั่งบนพระเพลา
 ของพระองค์ ทรงอภิรมย์ด้วยพระราชบุตรประทัยวิจิตรความ พระ
 ราชบุตรมีชันษาได้ สิบห้าสิบหกปี มีผิวพรรณงดงามถึงสี่สุวรรณ พระ
 ราชธิดานั่งอยู่ในสำนักพระราชบิดาจนถึงเวลาตก ครั้นถึงเวลาปัจจุสมัย
 จึงไ้กลับไปบรรทมยังปราสาทของเธอ ทรงบรรทมหลับไปจนตะวันสาย
 หาดันไม่ พวกทาสสนมมารพระเพลิงก็พากันนอนหลับไปหมดด้วยกัน
 วันนั้นพระราชาส่วยสุราเมานักแล้ว เมื่อไม่เห็นพระราชธิดา
 ขนมาเผ้าก็กริ้วใหญ่ คว้าพระแสงดาบไ้เสด็จไปถึงปราสาทราชธิดา
 เบ็ดทวารเข้าไปทอศพระเนตรพวกสาวใช้ยังหลับอยู่แล้วตรัสบริภาษ พวก
 ทาสีตกใจตกชนกแล้วพระอาชญาที่พากันหนีไป พระราชธิดาตื่นบรรทม
 แล้วเห็นพระราชบิดาทรงโกรธา ก็หมอบลงถวายบังคมบาทพระราช
 บิดา ๆ จึงประหารราชธิดาด้วยฝ่าบาท แล้วบริภาษรับสั่งขี้ไ้ว่า เจ้า
 เป็นหญิงชั่วร้ายกาลกรรมนี้ เจ้าไม่ใช้ลูกของเรา เจ้าเป็นลูกพวกโจรไพร
 เจ้าจงไปสู่นักพวกโจรเถิด
 ฝ่ายนางปุณรีราชธิดาถูกพระราชบิดาประหารและบริภาษขี้ไ้ เธอ
 ก็คิดโทมนัสน้อยพระทัยว่า พระราชบิดาหาสิ้นเหาเราไม่ ไ้ไ้โดยดี
 บริภาษเราถึงเพียงนี้ เราจะทนอยู่ต่อไปทำไมให้อายเขา เราจักไป
 ยิงราวฆ่าตายเสียประเสริฐกว่า คำนีแล้วจึงเก็บเครื่องแต่งองค์และ
 แก้วแหวนห่อเข้าคียบดี จึงทาสีรอนทรีย์ให้ขมขมอมปลอมมกายาออก
 ไปสู่น้ำ แต่เที่ยวชอกซอนไปในพนมวันนย์ไ้ ๓ เดือน แล้วดำเนิรไป
 บรรลุถึงสำนักพระดาบสองค้หนึ่ง เธอก็เข้าไปหาพระดาบสแจ้งความ

แต่ต้นมาให้คายสพัง แล้วขออาศัยยั้งอยู่ณสำนักพระคายส ๆ ก็
รับเลี้ยงไว้ ทานานาผลาผลมาให้เสวยมิได้ ให้ชกสน

นางปุณฺณราชธิดาอยู่ในสำนักพระคายสกำหนดได้ ยั้งนั่งจึงนึกขึ้นมา
ว่า เราเป็นมาตุคามย่อมเป็นมลทินแก่บรรพชิต เพราะฉะนั้น เรา
จักลาพระคายสไปยังถิ่นที่มีมนุษย์คึกว่า คึกแล้วก็เข้าไปขอกลาพระ
คายส พระคายสจึงคิดว่านางปุณฺณเป็นชาติมาตุคาม มักจักมี
ความอันตรายมากนัก เราจักให้มนต์จินตคามณิกขพระขรรค์ทิพแก่เธอ
ไป เพื่อยोगกันอันตรายภายนอก คึกแล้วก็ให้นางปุณฺณเวียนมนต์
จินตคามณแล้วมอบพระขรรค์ให้ไป

ในทันหากจะมีคำถามว่า พระคายสได้พระขรรค์ทิพไว้ด้วยอย่างไร
พึงวิเสสนาแก้ววิชาธรผู้หนึ่งอยู่คณธมาทนบรรพต พากรรยาไปเที่ยว
ยังบ้านารวัน วิชาธรผู้หนึ่งอยู่สุทิสสนบรรพตเหาะไปในเวหา พย
วิชาธรกยภรรยาณเข้าคึกจักแย่งเอาภรรยาวิชาธรผู้นั้น จึงตรงเข้ารบ
กันกับคณธมาทนวิชาธร สุทิสสนวิชาธรอ่อนกำลังพลตกจากอากาศ
แพฤทธิคณธมาทนวิชาธร สุทิสสนวิชาธรหลบหนีไปอาศัยอยู่สำนักพระ
คายส ๆ จึงรักษาด้วยรากไม้ ไบยาและนารอน สุทิสสนวิชาธรนั้น
สละบายหายโรคแล้วจึงถวายพระขรรค์ทิพเล่มนั้นแก่พระคายส ๆ รัยไว้
แล้วถามว่า คุณของพระขรรค์เล่มนี้มีอย่างไรบ้าง สุทิสสนวิชาธร
แจ้งว่าพระขรรค์เล่มนี้มีคุณมากมาย แม้ผู้ใดโกรธจักทำอันตราย
พระผู้เป็นเจ้าจงหียบพระขรรค์แกว่งไป ผู้นั้นจะล้มลงเฉยพิแล้วหนีไป
ก็ผู้ใดพยายามมาคร้ายจะใคร่เช่นฆ่าพระผู้เป็นเจ้า ๆ จงแกว่งพระขรรค์

ไป ฝันจนถึงซึ่งความตาย ถ้าหากว่าพระผู้เป็นเจ้าต้องการจะไป
นาคพิภพและสวรรค์ หรือใคร่จะไปยังที่ใด ๆ พระผู้เป็นเจ้าจึงถือเอา
พระขรรค์นั้นไปถึงใต้ซึ่งทนนั่น สุธัสสนวิชาธรรมาเจงกนแล้วกนมคการ
ลาตายสไป

ฝ่ายนางปรัณราชธิดาด้วยพระขรรค์เล่มนั้นมา จึงนมคการลาพระ
ดาบสกำหนดทิศทางที่จะไปเมืองของตนแล้วดำเนินไป นางปรัณราช
ธิดานั้นเที่ยวชอกชอนไปตามภูเขาลำเนาไพร จนไปถึงที่อยู่แห่งหมู่
ยักษแห่งหนึ่ง นางไม่รู้จักจะไปทางไหนจึงนั่งอยู่ที่โคนต้นไม้ร้างแค้น
แห่งหมู่ยักษ

คราวนั้น มียกษสองตนพี่น้องเคียวไปพบนางปรัณราชธิดา ยกษ
พี่ชายพูดว่าเราจักจับหญิงนี้ฆ่ากินเสีย ยกษน้องชายพูดว่าข้าจักเอาไป
เป็นเมีย ยกษสองตนรีบร่นเข้าไปปรารภจะจับนางปรัณราชธิดา ๆ จึง
หยิบพระขรรค์ ขนแกว่งไปแกว่งมา ยกษพี่ชายก็ถึงความตายด้วย
อำนาจพระขรรค์ทิพ แต่ยกษน้องชายนั้นหวังหนีไปได้ นางปรัณราชธิดา
พ้นภัยแล้วดำเนินไปในเวลานั้น ครั้นล่วงไปได้ ๓ เดือนจึงบรรลุถึงเขตต์
ไชยวงศ์นคร นางจึงเข้าหยุดร้างบรอนนอนหลับอยู่ณ โคนต้นไม้ร้างแห่งหนึ่ง

ในขณะนั้น พฤกษเทวดาเห็นนางปรัณราชธิดาประกอยด้วยบุญ
ลักษณะแล้วคิดว่า นางกุมาริกาผู้นี้มีบุญหาใช้หญิงเลวทรามไม่ สัมควร
จะเป็นมเหสีแห่งพระสุวรรณวงศ์ราชกุมารได้ คิดแล้วจึงแปลงเพศเป็น
เนอทรายทอง วิ่งสยดหยดย่องผ่านพิภพพระสุวรรณวงศ์ไป พระ
สุวรรณวงศ์ทรงเห็นแล้วอยากได้ โศกชนหลั่งมาควบขยับตามไปถึงที่

นางปฐมนอนหลับอยู่นั้น เห็นนางปฐมมีศรีโสภณ ไชยติชวงศ์ทรงดวงพระ
 จันทอรันตกตึกคอยกขยับพลพิ นักยนิตรักใคร่ตรงเข้าไปใกล้เห็นพระชรรค์
 วางอยู่ข้างองค์นาง จึงหยิบพระชรรค์นั้นมาถือไว้แล้วปลุกนางปฐม ๗
 ตนขึ้นเห็นพระสุวรรณวงศแล้วเหลียวหาพระชรรค์ไม่เห็นจึงถามว่า เธอ
 เอาพระชรรค์ของข้าไปหรือ ๗ เธอพาเอามาเอง ๗ แน่ะนางผู้เจริญ
 เธอมีภักดาแล้วหรือยัง ๗ ก็ฉันหลงทางมาอยู่กลางป่า จะไ้ภักดา
 มาแต่ที่ไหน ๗ แน่ะนางผู้เจริญ นี่จะเ็กรไปไหนต่อไปและมาแต่ที่
 ไหนเล่า นางปฐมจึงเล่าความแต่ต้นจนปลายให้พระสุวรรณวงศทรง
 ทราบ พระสุวรรณวงศทรงทราบแล้วก็โสมนัส จึงรับนางปฐมราชธิดา
 ให้ขึ้นหลังม้า แล้วพาไปถึงที่พลนิกายตงที่พรงอยู่นั้น ครั้นแล้วจึง
 เสกจกกลับยงนครทูลความให้พระมารดาทราบ แล้วอภิเษกนางปฐม
 ตั้งไว้ ในที่พระมเหษี

(ต่อขึ้นไปจะกล่าวถึงฝ่ายพระราชธิดามารดาของนางปฐม)

ใจความว่าพระเจ้ายสกราชธิดาของนางปฐมนั้น ครั้นสร้างเมาสุรา
 แล้วระลึกถึงราชธิดาขึ้นมา เสกจึงไปหาถึงปราสาทราชธิดาเมื่อมิไ้เห็น
 จึงถามพวกทาสว่า ธิดาของเราหายไปข้างไหน พวกทาสจึงกราบทูล
 พระราชว่ามิไ้เห็น พระราชาจึงพร้อมด้วยมหาชนให้แยกย้ายกันไป
 เทียวค้นหาตามราชนิเวศน์ และประเทศราชออกทยานตลอดทั่วไ้ภายใน
 สกนนครก็มีไ้พบ เทียวเวียนตลยหาไปในที่ศทั้งสี่ ฝ่ายพระชนนี
 เสกจกขยับอนเตปุริกานารี ทรงโล้เสกจกขยับอนปราสาทราชธิดา ทอด
 พระเนตรนานาสนะแล้วตรัสวิลาปคาถาดังนี้ว่า

สกุณั หตปุตตา ว
จิรั ทุกฺเขน ฌายิสฺสั
สกุณั หตปุตตา ว
จิรั ทุกฺเขน ฌายิสฺสั

สุณฺณั ทิสฺวา กุลาวิกิ
สุณฺณั อากมฺมิมิ ปุริ
สุณฺณั ทิสฺวา กุลาวิกิ
ราชชัตรี อปสฺสตี

กุรุริ ว หตจฺญาปา
จิรั ทุกฺเขน ฌายิสฺสั
กุรุริ ว หตจฺญาปา
จิรั ทุกฺเขน ฌายิสฺสั

สุณฺณั ทิสฺวา กุลาวิกิ
สุณฺณั อากมฺมิมิ ปุริ
สุณฺณั ทิสฺวา กุลาวิกิ
ราชชัตรี อปสฺสตี

สา นฺน จากวากิ ว
จิรั ทุกฺเขน ฌายิสฺสั
สา นฺน จากวากิ ว
จิรั ทุกฺเขน ฌายิสฺสั

ปปลลสฺมิ อนุทเก
สุณฺณั อากมฺมิมิ ปุริ
ปปลลลสฺมิ อนุทเก
ราชชัตรี อปสฺสตี

กมฺมารานิ ยถา อุกา
เอวิ ฌายามิ โสเกน

อนฺโต ฌายตี โน พหิ
ราชชัตรี อปสฺสตี ฯ

ความว่า แม่อยู่ข้างหลังเห็นแต่ราชวังวิเวกสังก แม่ไม่เห็นหน้าอ
กษัตริย์ราชธิดา แม่ก็ตั้งจะโสกาไม่วายหน้าพระเนตร ตั้งแต่ทนทุกข์
ทเวษไม่วายโคก ด้วยบุตรวิโยคหากันทด อุปมาเหมือนแม่นก อัน
นายพรานเจ้ากรรมนำเอาลูกไป เห็นแต่รังเปล่าเข้าที่ไร ก็มีแต่จะ
ร้องไห้เป็นหัวหน้า ก็มีอุปมาเหมือนอกแม่ โยตั้งแต่นั้นแลแม่จะ

๔
ขุณฺณาสชาคก

ไม่วายทุกข์เลยสักเวลา ไหนชีวิตของมารดาจะรอดอย่าสงสัย เมื่อ
มารดามาเห็นแต่ราชฐานเปล่งมิได้เห็นราชธิดาเจ้า ก็ชบเซาระทม
ทุกขทรมานอนยาวนาน เปรียบปานคังแม่นกจากพราว อันตึกหล่ม
ปราศจากวาร มีแต่ว่าจะสิ้นสูญชีวิตไป อนึ่งอุปมัยเหมือนเข้าของ
ช่างทองเขาหลอมสุวรรณย่ออมรมร้อนละลายคว้างเป็นควันเปลวอัคคี ก็
มีอุปมาเหมือนอกแม่ นัยวันแต่จะหมองไหม้ไปด้วยความไคก กว่า
จะสิ้นชีพทำลายไป

ครานั้น บรรดานางสนมกำนัลในแต่สักคนหนึ่งก็มีไค้อาจตำรง
กายอยู่ไค้ พากันร้องไห้ลมกลงทั้งกายา อุปมาเหมือนศาลวันอันลม
ยุคนันธวาทหากพัดฝนให้ลมลงฉะนั้น พระเจ้ายัสสกราชทรงพระไค้กาทร
มิไค้วาย พาพวกสนมนารพเลียงทั้งหลายชอนพระทรวงพลาจ ทาง
เสด็จไปยังเรือนจำคุมขังนักโทษ จึงตรัสโปรดว่าให้ปล่อยนักโทษไป
กว่าเราจักไค้พิชราชธิดาของเรา

(ตอนนี้จะกล่าวถึงพระราชจิตตวงศ์ต่อไป)

ใจความว่า พระราชาจิตตวงศ์พระเจ้าอาว้ของพระโพธิสัตว์ ทรง
ทราบว้พระโพธิสัตว์ไค้นางรัตนกุมารีมาไว้ ไค้จะทอดพระเนตรนาง
รัตนกุมารีกา รัชสั่งให้หาตัวนางปุณเฑวีมาเฝ้า ทอดพระเนตรแล้ว
ทรงปฏิพัทธิ อันความกำหนัดเข้าคุนเคื้อนพระหฤทัย ทรงดำริหาอุบาย
จะให้ไค้นางปุณเฑวีว้ เราฆ่าพระสุวรรณวงศ์เสียไค้แล้ว ก็จักไค้นาง
ปุณเฑวีมีตอ้งสงสัย ดำริแล้วจึงประทานเครื่องน่านาลังการให้นางปุณเฑวี
แล้วรัชสั่งให้ส่งนางปุณเฑวีกลับไป นางปุณเฑวีถว้วยยังคมลากลับมาถง

ปราสาทของตนแล้ว จึงทูลเล่าความนั้นถวายพระสุวรรณวงศ์อุปราชา
 ครั้นพระสุวรรณวงศ์อุปราชาเข้าเฝ้าพระเจ้าจิตตวงศ์ฯ ทรงตรัสว่า ท่าน
 สุวรรณวงศ์จงให้นางปรีดีเทวีแก่เรา เราจะอภิเษกนางสู่จิตตาเทวีธิดาของ
 เราให้แก่ท่าน พระโพธิสัตว์จึงกราบทูลว่า พระมหाराช ชึ่งพระองค์
 ทรงประภาษมาทงนยงหาควรไม่ พระเจ้าจิตตวงศ์ก็ทรงนิ่งไป

ครั้นอุปภาคสมัยต่อมา พระจิตตวงศ์ราชาคิดอุบายได้อย่างหนึ่ง
 จึงรับสั่งให้หาพระโพธิสัตว์มาเฝ้าแล้วตรัสว่า ท่านสุวรรณวงศ์ เทพยคา
 รักษาพระนครโกธธทัณฑ์ใหญ่ ได้ทำนางสู่จิตตาเทวีลูกของเราให้เป็น
 ใช้มากแล้วบอกกะเราว่า ที่เมืองพระยานาคมีดอกกะมุทมากมาย พระ
 องค์จงใช้พระสุวรรณวงศ์ให้ ไปนำดอกกะมุทนั้นมาบูชาข้าพเจ้าผู้เทวดา
 เสีย ถ้าว่าพระสุวรรณวงศ์ได้ดอกกะมุทมาบูชาข้าพเจ้าผู้เทวดาแล้วไซ้
 ราชธิดาของพระองค์ก็จะหายความไข้ ถ้าว่าพระสุวรรณวงศ์นำดอก
 กะมุทมาบูชาไม่ได้ไซ้ ราชธิดาของพระองค์ก็จักสิ้นพระชนม์ไป
 เทพยคาบอกแก่เราไว้อย่างนั้น ถ้าว่าธิดาของเราถึงกาลกิริยาแล้วชีวิต
 ของท่านก็จะล่วงไปตามกัน เพราะฉะนั้น ท่านจงไปยงนาคพิภพนำ
 ดอกกะมุทมาบูชาเทพยคาเสียให้ได้

พระโพธิสัตว์สคยพระราชดำรัสแล้วก็รับสั่งว่า พระราชาคิดหาอุบาย
 จักเอาภรรยาของเราแล้วทูลตอบว่า ขอพระองค์จงรอไว้สัก ๗ เดือน
 ก่อน ข้าพเจ้าจะไปนำดอกกะมุทมาให้ได้ แล้วพระองค์ก็เสด็จมา
 ยงปราสาทของพระองค์ ทรงตรัสบอกความเรื่องนั้นแก่นางปรีดีเทวีฯ
 จึงทูลว่า พระมหाराช พระองค์จงถอยเอาพระขรรค์เล่มนั้นไปเป็นคูหัตถ์

แล้วนางจึงทูลบรรยายคุณของพระขรรค์ให้พระโพธิสัตว์ทรงทราบ พระ
โพธิสัตว์รับพระขรรค์ที่พิไว้แล้วเสด็จไปทูลลาพระราชามารดา ๆ โกรธพระ
ราชายกใหญ่ได้ขริภาษพระราชแล้วตรัสประพันธ์คาถานี้ว่า

อเร ทุณฺณ จ กสิราช กสฺมา ปุตุตฺติ อเปสยิ

นาคภวนํ กมฺมุตฺตญจ กุโธ อคณฺหสิ ตวญจ ฯ

ความว่า พระราชาผู้โหดร้ายกาลิ ไฉนนี้มาแก่งไขให้ลูกของ
เราไปยังนวกพิภพเล่า พระลูกเจ้าจะไปเอาดอกกะมุทมาแต่ที่ไหน พระ
นางทรงกรรแสงพลาททางประทานพรแก่พระโพธิสัตว์ว่า พ่อจงไป
ให้มีความสุขสำราญ ภัยพาลทั้งหลายนคอยกษและขี้คางทั้งนาคครุฑ
จงอย่าประทุษร้ายทำอันตรายแก่พ่อได้ สรรพสัตว์มีราชสีหเป็นอาทิเห็น
พ่อแล้วจงแคล้วคลาดปลาตหนีไป ขออย่าได้มากล่ามประสยพักตร
ลูกรักของแม่เลย ปะธานพรแล้วก็ส่งพระโพธิสัตว์ไป

ฝ่ายนางปุณฺณเทวีนนทรงครรรณีมาได้ ๕ เดือนแล้ว พระโพธิสัตว์จึง
ทูลฝากพระมารดาว่า ขอพระมารดาจงกรณารักษานางปุณฺณผู้มีครรรณี
ด้วยช่วยของกันอย่าให้เป็นอันตราย แล้วพระองค์ถวายบังคมลาเสด็จ
ออกนอกพระนครมุ่งหมายทางหิมวันต์ หมู่อำมาตย์ทั้งหลายนั้นชวนกัน
ตามไปส่งถึงมหาวัน พร้อมกันแวดล้อมพระโพธิสัตว์ด้วยความอาลัย
พระโพธิสัตว์จึงให้พวกอำมาตย์กลับแล้ว ก็ดำเนินไปแต่พระองค์
เดียวเที่ยวไปในพนาวันและชอกภูเขานานทีธาร นัยประมาณได้เดือน
หนึ่งถึงเมืองร้างเขาเมืองหนึ่ง จึงแวะเข้าไปตรวจดูเห็นบ้านและร้าน
ตลาดทั้งธัญชาติทั้งเกลอนกปลาอยู่ แต่ห้ามผู้คนและสัตว์เคี้ยวรจฉาน

๘ สวรรณวงศ์ชาตก

ไม่ พระองค์นึกสงสัยว่าน่าอรรคจรรยจริง แล้วเสด็จขึ้นบนราชสถาน
 เบ็ดประตูห้องเข้าไป เห็นสุวรรณมัญญาแทนหนึ่งจึงตรวจดูเห็น
 ประตูนันต์สำหรับเข้คชัคโค ึ่งผลักประตูเข้าไปไคเห็นนกรูปงาม
 นามว่าสุวรรณมัญญา ึ่งรับสั่งเรียกให้ออกมานั่งภายนอกแล้วถามว่า
 แน่ นางน้องเหตุไรน้องจึงมาอยู่ในที่นี้แต่ผู้เดียวเล่า
 นางสุวรรณมัญญานารทอาถวนทนแล้วแจ้งว่า ทเมืองนมผเสื่อ
 น้าอยู่ณสระ โบกชวณทขามหาวัน มนุษย์หรือสัตว์เคยรจฉานเหล่าไคไป
 คมน้ำและเก็บเอาเง่าขัวในสระไปกิน ผเสื่อนานนักจขเอามนุษย์และสัตว์
 เคยรจฉานเหล่านั้นกินเสียสิ้น เมอสมัยกาลคราวหนึ่ง พระอัยกาของ
 หม่อมฉันท่านดำรงตำแหน่งเป็นพระราชาณเมืองนี้ เสด็จไปประพาศข่า
 เทยวลาเนอติดตามเนอไปแต่องค์เดียว ครันถึงเวลาเทยงวันถึงสระ
 คำปลนนเข้า พระอัยกาเจ้าลงสรงเสวยวารและเก็บเง่าขัวผกขัวเสวย
 ผเสื่อนานนักจขพระอัยกาเป็นนภกษา พระอัยกาขอชีวิตไว้รขรอง
 ว่าจะส่งมนุษย์ไปให้กินวันละคนทุก ๆ วัน ผเสื่อนานนักเออคำมั่น
 สัญญาแล้วปล่อยพระอัยกามา ต่อแต่นั้นพระอัยกาจึงจัดส่งนิกโทษไปให้
 ผเสื่อนากันวันละคน จนสิ้นรัชชกาลพระอัยกาแล้ว พระชนกของหม่อม
 ฉันท่านได้เป็นพระราชาหาไคส่งส่วยไปให้แก่ผเสื่อน้ำไม่ ผเสื่อนาน
 จึงมาจขเอามนุษย์และสัตว์กินแล้วก็ไปอยู่ณสระ โบกชวณนี้ พระราช
 บิดาของหม่อมฉันถามโหรจารย์ว่า ทำอย่างไรพวกเราจึงจะฆ่าผเสื่อน้ำ
 ไค โหรจารย์ค่านวณคัมภีร์โหรศาสตร์แล้วกราบทลว่า พระราช
 บิดาของพระองค์จก ไคภคคามีฤทธิมากผู้หนึ่ง จึงจกฆ่าผเสื่อนาน

ขุณยญาสชาตก

ไต่ แล้วจก ควกเอาแก้วมณ ในท้องผีเสื้อน้ำนำสคนธวาริมารตกกระตัก
 มนุษย์และสัตว์ทผีเสื้อน้ำกันไว้ ในท้อง กระตักทั้งหลายก็จกกลายเป็น
 เป็นมนุษย์และสัตว์ตามสภาพของตน เพราะฉะนั้น พระราชบิดาจึงเอา
 หม่อมฉันใส่เข้าไว้ในสุวรรณมัญญาแล้วถึงที่วงศ์ไป มหาชนข้างพวก
 หลบหนีไปในนานาทิศรอดชีวิตไปก็มี บางพวกอาลัยอยู่ด้วยที่เรือนำบ้าน
 เรือนของตน ก็พากันม้วยมรณเป็นภิกษาแห่งผีเสื้อน้ำอย่างนี้

นางสุวรรณมัญญาเล่าความถวายพระโพธิสัตว์แล้วถามว่า ท่าน
 อาจจักฆ่าผีเสื้อน้ำนั้นไต่หรือไม่ พระโพธิสัตว์จึงตรัสตอบว่า แน่ะ
 น้องพี่อาจจักฆ่าผีเสื้อน้ำไต่ แล้วพระองค์ประโลมนางสุวรรณมัญญา
 ให้ชอบชนหฤทัย สองกษัตริย์ก็ไต่ถึงโลกภาคฤกษ์ ต่างสนทนา
 กันอยู่จนถึงเวลาพลบค่ำ

คราวนั้น ครนผีเสื้อน้ำตนชนแล้วเสด็จรูปกายให้เป็นที่น่าฟังกลัว
 เทยวไปไต่เห็นสองกษัตริย์แล้วหมายจะจับกินเสีย นางสุวรรณมัญญา
 เห็นผีเสื้อน้ำมากก็ตกใจหลบเข้าไปในสุวรรณมัญญา พระโพธิสัตว์จึง
 แกว่งพระขรรค์แกว่งของกันไว้ เสียงพระขรรค์แกว่งนภาสนั่นคจดัง
 เสียงฟ้าเข้าไปผ่าเอาหัวใจผีเสื้อน้ำ ๆ ทำกาลกิริยาตายไป พระโพธิสัตว์
 จึงตรัสเรียกนางสุวรรณมัญญาให้ออกมา นางสุวรรณมัญญาออกมา
 เห็นผีเสื้อน้ำตายแล้วก็โลมมันส์ แล้วเตือนให้พระโพธิสัตว์ฆ่าท้องผี
 เสือน้ำออกดู พระโพธิสัตว์รับค่านางสุวรรณมัญญาแล้ว จึงฆ่าท้องผีเสื่อ
 น้ำด้วยพระขรรค์แกว่งพยรัตนมณอยู่ในท้อง แล้วเลือกกระตักออกมา
 กองเป็นส่วนส่วน จึงเอาแก้วมณแช่ลงในสคนธวาริ เอวารินนรค

กระตูกทั้งหลาย กระตูกมนุษย์ก็กลายเป็นรูปมนุษย์ กระตูกสัตว์
ก็กลายเป็นรูปสัตว์ ๘ ก็เป็นที่น่าอรรคจรรย่นักหนา

พระราชบิดามารดาของนางสุวรรณมัญญา ได้พระชนมชีพคืนมา
ทรงพระโสมนัส ตรัสสรรเสริญคุณพระโพธิสัตว์แล้วถามว่า ท่าน
มาแต่ไหน ๙ มาแต่เมืองไชยวงศ์ ๙ มาถึงหนมกจึงอะไร พระ
โพธิสัตว์จึงทูลเล่าความแต่ต้นจนอวสานให้ทรงทราบทุกประการ พระ
ราชบิดามารดานางสุวรรณมัญญาจึงตรัสว่า เราจะใคร่อภิเษกท่านให้
เป็นพระราชาคำรงราชสมบัติต่อไป

พระโพธิสัตว์ทูลว่า ข้าแต่พระมหाराช พระองค์อย่าทรงอภิเษก
ข้าพระบาทเลย ข้าพระบาทจะไปยังนาคพิภพหาดอกกะมุทได้แล้วจึงจะ
กลับมาเฝ้าฯพระบาท แล้วมอบนางสุวรรณมัญญาไว้กับพระราชาทูล
ลาออกจากนครสัญจรไปในมหาวัน ดำเนินไปครั้งนั้นได้ประมาณเดือน
หนึ่งถึงเมืองร้างหนึ่งเข้า พระโพธิสัตว์เจ้าดำเนินเข้าไปภายในนคร
มิได้เห็นมนุษย์นิกงและหมู่สัตว์นักแปลกกฤตย แล้วดำเนินขึ้นไปบน
ปราสาทเห็นสุวรรณเภริมีประตูขนด้อย จึงเข้เข้าไปได้พบนางกุมารี
งามไสภานามว่าสุวรรณเภริ แล้วพระองค์ทรงไถ่ถามเหตุทั้งมวลกะนาง
สุวรรณเภริ ๙ จึงถามนามและสกุลพระโพธิสัตว์แล้วทูลว่า ข้าแต่
เทวดา มีนักหัสคสังคัตวหนงมายังเมืองนเทยวได้จับมนุษย์กินเป็น
ภักษา มนุษย์บางพวกก็ถึงความตาย บางพวกก็หนีรอดชีวิตไปได้
เพราะฉะนั้น พระราชบิดาของหม่อมฉันได้ถามพวก ไหราจารย์ ๙ พยา

กรรมถวายไว้ว่า พระองค์จงทำกลองลูกหนึ่งไว้แล้วให้พระราชกุมารเข้า
 ไปอยู่ในกลอง พระราชกุมารนั้นจักไตรภักคามีฤทธาณาภาพมาก ภักคตา
 ของราชธิดาจักฆ่าสกุณนนทาย แล้วจักแหะเอาแก้วในศิระษะนกกนั้นให้
 ชีวิตแก่พระราชธิดา เพราะเหตุนั้น พระราชบิดาของหม่อมฉน จึง
 ให้หม่อมฉนเข้าซ่อนอยู่ในกลองไขน ข้าแต่พระลูกเจ้า พระองค์จัก
 อาจฆ่านกกนั้นได้หรือไม่ ๆ พ้ออาจฆ่านกกนั้นได้ นางสุวรรณเกวมี
 ความดีฤทัย นางไต่ยอมองค์เป็นบาทบริจาริการ่วมภริมายตามโลก
 ธรรมดา

พระโพธิสัตว์ตรัสถามว่า เมื่อไรนกหัสติลงมา ๆ เมื่อใด
 เราก่อไฟให้มีควันปรากฏขึ้น เมื่อนั้นนกหัสติลงมาเห็นควันไฟแล้วก็
 จักบินมา ครนรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์จึงก่อไฟให้มีควันปลุ้ง
 ขึ้นมาก นกตัวนั้นเห็นควันไฟปลุ้งขึ้นแล้วก็โผบินบินมาซ่อนอยู่บน
 อากาศ พระโพธิสัตว์เห็นแล้วทรงแก้วพระขรรค์แก้วทรงต่อขนกนั้น
 พระขรรค์แก้วสังข์สำเนียงกึ่งล้านสนั่นใหญ่ นกตัวนั้นมีหัวใจแตกออก
 ไปทำกาลกรียาตายด้วยอานภาพพระขรรค์แก้ว แล้วพระโพธิสัตว์จึง
 ฆ่าศิระษะนกกนั้นแล้วควักเอาแก้วมาไต่ดวงหนึ่ง จึงฆ่าทองนกกเก็บเอา
 กระจกมหาชนมีพระราชาเป็นต้นมากองไว้ แล้วทำให้มีชีวิตเป็นมนุษย์
 ชนดั่งเก่า

มหาชนมีพระราชาเป็นต้นกลบไต่ชีวิตเป็นชนแล้ว พากันสรร
 เสริญคุณพระโพธิสัตว์ใคร่จะให้ครองราชสมบัติอยู่เมื่อนั้น พระมหา
 ฤษทรย จึงตรัสถามว่า ท่านมาแต่ธานีบุรีใดและจะไปไหนต่อไป พระ

โพธิสัตว์เมื่อจะทูลความทั้งปวงถวายพระราชาราชเจ้าทูลว่า ข้าแต่พระ
 มหาราช พระเจ้าอาวของข้าพระบาทเสวยราชสมบัติณะเมืองไชยวงศ์บริ
 รัยสังไซ ให้ข้าพระบาทไปเอาดอกกมุต ที่ นาค พิภพไป บชชา เทวดา รั ก ษา
 พระนคร เพราะฉะนั้นข้าพระบาทจึงสัจจมาถงเมืองน พระเจ้าข้า

พระโพธิสัตว์จึงทูลลาพระราชาราชออกจากนคร สัจจไปในพนาวันนัย
 ไค้ อิกเคื่อนหนึ่งบรรลุดงสระ โยกชรณแห่งหนึ่ง จึงแวะเข้านั่งพักอยู่โคน
 ต้นไทรใกล้ขอบสระ ทรงเก็บนามามูลผลาเสวยตามสละบายพระทัย
 คราวนั้น พระยารุณนาคราชมีหม่นนางนาคมานวิกาแวกคล่อม ออกจาก
 นาคพิภพพากันเล่นน้ำในสระนั้นตั้งแต่เวลาเช้าจนถึงเวลาเย็น คราวนั้น
 มีพระยาครุฑทัวหนึ่งบินมาทางอากาศ เห็นฝูงนาคทั้งหลายหมายจะ
 โดยเอาไปกินเป็นภักษา ฝูงนาคมานวิกาเห็นแล้วก็ตกใจ พากัน
 ตันแผ่นดินหนีไปยังนาคพิภพ ท้าวรุณนาคราชยังมีทันเห็นพระยาครุฑจึง
 ทาหนีไปไม่ พระยาครุฑจึงทำเสียงขก โผมาปรารภจะจับพระยารุณ
 นาคราช พระโพธิสัตว์เห็นดังนั้นจึงแกว่งพระขรรค์แก้ว ทำให้เป็นแสง
 แว่ววาวและให้บินลือเสียงดัง พระยาครุฑไค้ฟังเสียงลั่นสนั่นนั้นหันหน้า
 แลไป แสงแก้วขาดนั้นนาพระยาครุฑก็พลัดตกลงจากอากาศ มีความ
 โกรธผูกอาฆามาฎหมายมาตจะประหารพระโพธิสัตว์ ๆ ก็แกว่งพระขรรค์
 ให้แสงส่มผลัดพระยาครุฑ ๆ ก็ล้มกลิ้งขาดใจตายลงในทันนั้น

ท้าวรุณนาคราชเลื่อมใสในพระโพธิสัตว์แล้วตำริว่า มนุษย์ผู้
 ช่วยชีวิตเราไว้ เราควรจะตอบแทนมนุษย์ผู้ช่วยอย่าง ตำริแล้วจึงจำแลง

แปลงกายเป็นครุฑมานพ เข้าไปทำความเคารพพระโพธิสัตว์แล้วถามว่า
 ท่านมหาบุรุษ ท่านจะไปข้างไหนหรือ พระโพธิสัตว์ตรัสว่า ท่าน
 นาคราช เราจักไปนาคพิภพ จักไปหากอกกมุตได้แล้วจะนำไปถวาย
 พระเจ้าอาว์ของเรา ๗ ถ้ากระนั้น ท่านมาไปกับข้าพเจ้าจะพาไป ท้าว
 วรุณนาคราชจึงพาพระโพธิสัตว์ไปถึงนาคพิภพแล้ว จึงยกนางสุวรรณ
 นาคีธิดาของตนให้เป็นบาทบริจาริกา แล้วให้ทิพวิธานสังการแก่พระ
 โพธิสัตว์ ๗ อยู่ในนาคยาคาลประมาณเดือนหนึ่ง จึงทูลลาท้าววรุณ
 นาคราชว่า ข้าพเจ้าจักขอลาไปยังไซยวงศนครธานี ท่านจงให้คอก
 ทิปกมุตแก่ข้าพเจ้าเถิด ท้าววรุณนาคราชจึงให้คอกทิปกมุตแก่พระ
 โพธิสัตว์แล้วถามว่า ท่านจักพานางสุวรรณนาคีธิดาบริจาริกาไปด้วย
 หรือไม่ ๗ ข้าแต่ นาคราช นางสุวรรณนาคีพอใจจะไปก็จงไป ถ้าและ
 ไม่เต็มใจไปก็จงอย่าไปเลย ท้าววรุณนาคราชจึงถามนางสุวรรณนาคีว่า
 เจ้าจักเต็มใจไปด้วยภักดีหรือไม่ ๗ หม่อมฉันจักไปด้วยราชภักดี ท้าว
 วรุณนาคราชจึงยอมอนุญาตให้นางสุวรรณนาคีไปกับพระโพธิสัตว์ ๗ กับ
 นางสุวรรณนาคีทูลลาพระบิดามารดาแล้ว ถอนเอาแก้วต่าง ๆ ขึ้นจาก
 นาคพิภพมาถึงแดนมนุษย์ จึงหยุดพักผ่อนน้ำในสระโยกขรณี ครั้นถึง
 เวลาสายเย็น จึงพร้อมกันไต่ยาสันอยู่ใต้ร่มพฤกษา แล้วปรึกษากันว่า
 เราจักพากันไปยังป่าหิมวันต์ เทยวชมนานาบรรพตและสัตว์จตบาท
 ทวิบาทนานารุกขชาติเสียก่อนแล้วจึงค่อยไป ครั้นรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง
 พระโพธิสัตว์จึงพานางสุวรรณนาคีเสด็จไปยังหิมวันต์ ทอดพระเนตรภูเข
 และสระน้ำและสรรพสัตว์ต่าง ๆ ตามความสำราญหยุดพัก

แท้จริง หิมวันตบรรพตนั้นสูงได้ห้าร้อยโยชน์ กว้างและยาว
ได้สามพันโยชน์ ประดับไปด้วยยอดแค่มณีสนมณีสุทิสสนุกฏเป็นต้น
บนหิมวันตบรรพตนั้นมีสระใหญ่เจ็ดสระ มีสระอนาคาตเป็นอาทิ กว้าง
และลึกมีปริมาตรได้ร้อยยี่สิบห้าโยชน์ สระอนาคาตนั้นมีภูเขาค้ำลูก
คือ สุทิสสนุกฏ ๑ จิตตกุกฏ ๑ กาลากุกฏ ๑ คันธมาทนุกฏ ๑
เกลาสกุกฏ ๑ ล้อมโอบรอบอยู่ชั้นนอก สุทิสสนุกฏนั้นเป็นที่เกิดแห่ง
ทองคำ จิตตกุกฏนั้นเป็นที่เกิดแห่งแก้วเจ็ดอย่าง กาลากุกฏนั้นเป็นที่เกิด
แห่งแก้วสีคอกอัญชันและแก้วอินทนิล คันธมาทนุกฏนั้นเป็นที่เกิดแห่ง
แก้วลาย และมีต้นไม้หอมวิเศษสี่ประการ ไม้ข้างต้นหอมราก
ข้างต้นหอมแก่นหอมกะพี ไม้ข้างต้นหอมขุ่มสะเก็ดและหอมรสยาง ไม้
ข้างต้นหอมใบหอมดอกหอมผล ไม้ข้างต้นมีกลิ่นหอมพร้อมทุกอย่าง
แต่กุสล่างด้วยต้นยามีนานานัยการ ทัญเขานันต์ล้วนลีลาลาย โชตช่วง
คจดวงอาทิตย์ส่องแสงในราตรีแห่งกาฬกชอโยสถณะนั้น
ทัญเขาคันธมาทนนันต์ มีเงอมเขานามว่านนันทมลกเป็นที่อาศัย
อยู่ของหมู่พระขจรเจกพทธเจ้า ทเงอมเขานันท์มลกนนั้นมีถ้ำอยู่สามแห่งคือ
ถ้ำทอง ๑ ถ้ำแก้ว ๑ ถ้ำเงิน ๑ ที่ปากถ้ำแก้วนั้นมีต้นไม้ต้นหนึ่งเรียกว่า
มัญชุลัก (น่าจะแปลว่าไม้สักงาม) มียอดและสาขาแผ่ไปได้
โยชน์หนึ่ง ข้างหน้าต้นไม้ชุลักออกไปนั้นมีเรือนแก้วอยู่หลังหนึ่ง
ที่บริเวณรัตนมาพัก นันต์มีลม กอหนึ่งพัดกวาดเอาหยาก เยื่อไปทิ้งเสีย
ลมกอหนึ่งพัดเอาทรายเงินมารายไว้ ให้เสมอกจหน้ากลอง ลมกอ
หนึ่งจึงหอบเอาน้ำแต่สระอนาคาตมารดทรายเงินให้ชุ่มชื้นทั่วไป ลม

ขุณฺณาสชาคก

กอนหนึ่งพิศพาเอาของหอมมาโรยไว้ที่เรือนแก้ว แล้วดมกอนหนึ่งจึง
พิศเลือกเก็บเอาดอกไม้มากองไว้ ดมกอนหนึ่งจึงดำคยเรียบเรียงดอกไม้
นั้นไว้เป็นอันดี และมีขุณฺณุตตาสนตั้งอยู่ณะรัตนมาพิกนั้น เป็นที่
ระโหฐานยิ่งหนักหนา พระโพธิสัตว์กับพระชายา พากันเที่ยวชมมก
ชมไม้แล้ว ไต่อาศัยพิกนั้นและไต่ยาสน์ในมาพิกขุณฺณุตตาสนนั้น

ส่วนว่าภูเขากโรลาสระชฎมัยนั้น เป็นที่อยู่ของหมู่กนิรทั้งหลาย
ภูเขาลูกซึ่งล้อมสระอโนดาตนั้น เป็นที่อยู่ของหมู่เทวดาและท้าว
กุมภณัฐพวกกนิรและมหาภูตทั้งหลาย ที่สระอโนดาตนั้นมีบันไดเงิน
สำหรับชนลงประจำทำนน้ำทุก ๆ ทำ ทำนน้ำคยแต่่งทำเรียบร้อยค มีอทก
วารอนเย็นใส คิงส์ แก้ว ผลึก ทำนน้ำแห่งหนึ่ง สำหรับพระปัจเจกพุทธ
และพระชินาศัพและคายคสังอาบ ทำนน้ำแห่งหนึ่ง สำหรับพวกยักษ์
และท้าวกุมภณัฐและภูตลงอาบเล่น ทำนน้ำแห่งหนึ่ง สำหรับภุมเทวดา
รุกขเทวดาอากาศเทวดาลงอาบ ทำนน้ำแห่งหนึ่ง สำหรับท้าวจาทุ
มหาราชลงอาบ ทำนน้ำแห่งหนึ่ง สำหรับฉุกามาวจรเทวดาลงอาบ
สถานแห่งสระอโนดาตนั้น มีแม่น้ำอันไหลออกจากปากสิหราช
แห่ง ๑ ไหลออกจากปากคชสารแห่ง ๑ ไหลออกจากปากม้าแห่ง ๑
ไหลออกจากปากอสุภราชแห่ง ๑ ผังฟากนทิตไหลออกจากปากสิหราช
มีราชสีหอย่มากมาย ผังฟากนทิตไหลออกจากปากคชสาร มีช้าง
อยู่เกลื่อนกล่น ผังฟากนทิตไหลออกจากปากม้านั้น มีฝูงม้าอยู่
มากมาย ผังฟากนทิตไหลออกจากปากอสุภราชนั้น มีฝูงโคอยู่
มากมาย นทีธารอันไหลออกจากทิศทั้งสี่แล้วทำปทักษิณสระอโนดาต

จึงไหลไปสู่ทางมนุษย์และอมมนุษย์แล้วไหลไปสู่มหาสมุทร พระมหาบรุษ
กับพระชายา เสด็จเที่ยวชมมหรนาศถานเล่นตามสำราญฤทธิย์ แล้ว
ดำเนินไปสู่ฉัททันตสระ

ก็ในท่ามกลางฉัททันตสระนั้น กว้างยาวประมาณสิบโยชน์จะได้
มีสำราญและแห่นหาบมีไค น้ำใสสะอาดดุจดังสีแก้วมณี รว้าง
ฉัททันตสระนั้นออกไป มีสุทธกလာหารวันอยู่แห่ง ๑ ต่อนั้นไปมีป่า
อุบลเขียว ๑ ป่าอุบลแดง ๑ ต่อนั้นไปมีป่าปทุมแดง ๑ ป่าปทุม
ขาว ๑ ต่อนั้นไปมีป่ากมุทแดง ๑ ป่ากมุทขาว ๑ ต่อนั้นไปมี
โอมิสกวันแห่ง ๑ มีรัตตสาโลวัน ๑ ต่อนั้นไปมีป่าไม้กอเล็ก ๆ
อาเกยณไปด้วยโกสุม มีสีเขียวเหลืองแดงขาวกลิ่นหอมฟุ้งจร ๑
ป่าไม้ มีดอกสีขลิบประการเหล่านี้กว้างได้ โยชน์หนึ่ง ๆ ล้อมฉัททันตสระอยู่
รอบนอก

วิมรอบขอบสระฉัททันตนั้น มีตงถั่วขาวเล็กและถั่วขาวใหญ่
ต่อนั้นไปถึงตงแดงกวางและน้ำเต้าและเถาพอกเขียวพอกทอง ต่อนั้นไป
ถึงป่าอ้อยลำโตเท่าต้นหมาก ต่อนั้นไปถึงตงกล้วยมีผลใหญ่เท่างาช้าง
ถคนั้นไปถึงป่าสาโลวัน ต่อแต่นั้นถึงป่าไม้ขนุนมีผลโตเท่าตุ่มใหญ่ ๆ
ต่อนั้นไปถึงป่าไม้มะม่วงมีรสหวาน และถึงป่ามะขามรสโอชามีผลใหญ่
เท่าคัมภีร์ ถคนั้นไปถึงป่าไม้มะขวิดและป่าโอมิสกวัน ต่อแต่นั้นไป
ถึงป่าไม้ ไม้มีหม่องพิษประจำอยู่มากมาย ป่าไม้ทั้งหลายเหล่านี้ล้อม
สระฉัททันตอยู่รอบนอกเป็นหลั่นชันกันไป ด้วยประการฉะนี้

ขณฺณาสชาคก

ต่อแต่นั้นสถานออกไปมีภูเขาคู่คูกล่อมอยู่ภายนอกคือ ฤทกาล
 บรรพตทหนึ่งอยู่ระว่างภูเขาคู่คูก แล้วถงมหากาลบรรพตทสอง
 แล้วถงอกทกบัสสรบรรพตทสาม ถงจันทบัสสรบรรพตทสี่ ถงสรวบัสสร
 บรรพตทห้า แล้วถงมณบัสสรบรรพตทหก ถงสุวรรณบัสสรบรรพต
 ทเจ็ด ทสระฉิททันทันน มีไม้ไทรใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง ลำต้นนั้นโต
 กลมโตหาโยชน์ สงแต่เรือนพุ่มขึ้นไปไทรอยโยชน์ สงแต่ราก
 ถงเรือนพุ่มโตสามโยชน์ สาขาที่ยื่นออกไปในสี่ทิศ ยาวกิ่งละ
 หกโยชน์ กิ่งยอกที่ตรงตรงขึ้นไปอีกหกโยชน์ รวมเรือนแห่งกิ่ง
 โดยรอบนี้โตสี่บสองโยชน์ ประคยด้วยย่านแปดพัน ห้อยย้อย
 งดงามคดงคังมณบรรพต พระสุวรรณวงศโพธิสัตว์กับพระชಾಯา พากัน
 ดำเนียรไปชมวันพฤกษาในนานาทิศแล้ว ต่อถงเวลาพลยค่ำก็มาประคย
 บรรทมอยู่ในสุวรรณคูกหานัน

ก็ในสมัยกาลคราวนั้น มีวิชชาธรตนหนึ่งมาโดยอากาศลงอาบนำ
 สระฉิททันทันน ครนอาบแล้วจึงเข้าไปในสุวรรณคูกหา เห็นพระโพธิสัตว์
 กับพระชಾಯานิทราหลับอยู่ มองไปคูกเห็นพระขรรค์แก้วแล้วก็ลักเอาไปเสีย
 พระโพธิสัตว์กับพระชಾಯาตนจากนิทราไม่เห็นพระขรรค์แก้วแล้วปริเทวนา
 ว่า พระขรรค์ของเราหายเสียแล้ว ทนเราจักคคอ่านทำอย่างไร
 นางสุวรรณนาคีเทวกกลงเกลือกทบาทราชสามีพลางทางก็กล่าวคาคานว่า

สามี	มย	กห	คตา	ทิสาทิสาน	ชานาม
โก	โน	มคค	กเถสสุตติ	กถ	จรามิวเนจ
พาลมิเถหิ	เสวีเต			นิสสุย	มริสสาม

สาปี ปุพฺพเพหํ สุจิตา	ปาสาเท วเสยฺยํ สทา
กถญจ กนฺตารมคฺคํ	พาเลหิ ยุตฺตํ จเรม
มุตฺตลา ปาทหตฺตา	กถิ คจฺจนฺติ ปตฺติกา
พหุยกฺขา ปิสาจปี	เสวนฺติ มหาเวเนปี
ยิ บพฺพกมฺมํ เม กถิ	อกโกสนฺตา สีสฺสรํ
เตน มยฺหิ อากูทานิ	ปสฺสวณฺตี พหุทุกฺขณฺตี

ข้าแต่พระราชสามี เราทั้งสองไม่รู้จักทิศทางว่าจะไปข้างไหน
 ใครเล่าเขาจักบอกหนทางให้แก่เรา เราจะมีต้องเที่ยวคั่นคั่นอยู่ใน
 ไพรสณฑ์ อันพาลมฤคเสพอาศัยอยู่เนืองนอง เราทั้งสองจักวอดวาย
 เป็นมันคงในคงคอน

พระคุณเจ้าเอ๋ย แต่ก่อนสิเราเคยนั่งนอนในปราสาทแสนสุขสำราญ
 ไฉนเล่าเรามาต้องเที่ยวทุเรศแรมทางกันดาร อันกอบด้วยภัยพาลอัน
 ร้ายกาจ อนึ่ง ผาพระบาทและหัตถาก้ออนคั่งเนอนุ่น ที่ใดเป็นหลุม
 ลุ่มคอนเราจักเดินไปใดหรืออะไร อนึ่ง ในป่าพนมวันสารพันภูตยักษ
 ยี่สาจ เข้าสิงเสพอาศัยอยู่คั่นน่าเสียวสยของ เออเราทั้งสองแต่ก่อน
 ไต่ทำกรรมสิ่งไรไว้ หรือไต่ปลั่งพลาตขริภาษว่าท่านผู้ทรงศีลมัน
 ด้วยผลกรรมอนันนิจซัดให้ ไต่มาเสวยมหันตทุกข์ขณเพียงนี้
 เมื่อสองกษัตริย์ทรงพิลาปปลางทางกิดาเนรจากทนน เทียวคั่นคั่น
 ไปยังภูเขและเนาไพร ไต่หยดพักอาศัยอยู่ไต่ร่มรุกขมุลแห่งหนึ่ง
 ในกาลครั้งนั้น มีพระยาสัรรณตวหนึ่งบินมาทางอากาศ นางสุวรรณ
 นาคเห็นแล้วก็ตกใจเทรอกแผ่นคินหนีไปยังนาคพิภพ พระโพธิสัตว์

มิได้เห็นนางสุวรรณนาคี ความโศกก็ทวีมากจนทรงกรรแสงพลางกั
 คำเนิรไปในนานาทิศแต่พระองค์เดียว

ครานั้น ด้วยอำนาจบุญของพระโพธิสัตว์เจ้า พิภพแห่งท้าว
 สักเทเวราชก็เสด็จอาการร้อนจนให้ปรากฏ ท้าวเทเวราชใคร่ครวญดูก็รู้
 ชัดว่า พระสุวรรณวงศ์พุทธังกรอนาถาอยู่ผู้เดียวเที่ยวอยู่ในป่า วิชชาจร
 ไต่ลัดเอาพระขรรค์แก้วไปเสีย และนางสุวรรณนาคีเห็นพระยาครุฑบินมา
 นางก็หนีไป ท้าวสหัสสนัยจึงดำริว่า เราจักไปนำเอาพระขรรค์แก้ว
 มาให้พระโพธิสัตว์ ดำริแล้วจึงไปสู่สำนักวิชชาจรปริภายแล้วขยับ
 ให้ส่งพระขรรค์แก้วแก่พระองค์ จึงเสด็จกลับมายังสำนักพระโพธิสัตว์
 ส่งพระขรรค์แก้วให้พระโพธิสัตว์แล้วก็กลับยังสถานของตน พระโพธิสัตว์
 รับพระขรรค์แก้วแล้วอภิวาทท้าวเทเวราช ทรงดำเนินไปในเวลานั้นและ
 บรรพต ครั้นถึงวันอุโบสถวันหนึ่ง พระองค์จึงสมาทานอุโบสถศีล
 ร่างขสดีอารมณ์เป็นอนาค

ด้วยอำนาจศีลขารมีแห่งพระโพธิสัตว์เจ้า พิภพของท้าวเทเวราช
 ก็เสด็จอาการร้อนให้บังเกิดมี ท้าวโกสีย์ใคร่ครวญดูก็รู้เหตุที่นั้นแจ้งชัด
 จึงดำริว่า พระสุวรรณวงศ์พุทธังกรอนาถาอยู่ผู้เดียว เราจักแปลงเพศ
 เป็นพาสีลงไปให้พระสุวรรณวงศ์ทรงเสด็จธรรม แล้วก็นำวิมานแก้ว
 มาให้ และจักให้โคเทเวธิตาเป็นบริวาริกา ดำริแล้วก็กลับกลายเป็น
 พาสีเข้าไปยืนอยู่ตรงพระพักตร์พระโพธิสัตว์แล้วตรัสถามว่า มหาบรุษ
 ท่านมาแต่ไหนและจะไปไหนต่อไป ฯ แน่ะพาสี เรานหลงหนทางมา
 และจักไปยังไซยวงศ์ธานี ฯ ท่านมาอยู่ที่นี่ด้วยเหตุไรเล่า พระโพธิสัตว์

เจ้าจงเล่าความแต่ต้นมาให้พาสัทรายทุกประการ ท้าวโกสีย์พาสัเปลี่ยน
จึงถามว่า ท่านรู้ธรรมบ้างหรือไม่ ถ้าหากว่าท่านรู้ธรรมไซ้ จง
กรุณาแสดงให้ข้าพเจ้าฟัง ข้าพเจ้าฟังธรรมแล้วจะให้ท่านได้เสวยทิพสุข
เน่พะพาสั เรานรู้ธรรมจริงจริง ๆ ถ้ากระนั้นท่านจงแสดงให้ข้าพเจ้าฟัง
ท้าวโกสีย์พาสัเปลี่ยนจึงไปสู่นานานา นายขณมาชยาพระโพธิสัตว์ ๆ เมื่อ
จะแสดงธรรมให้ท้าวโกสีย์พาสัเปลี่ยนฟัง จึงกล่าวประพันธ์คาถานี้ว่า

จตุพพิชฌเจว กมมัม

ปาปกัม อกุศลญจ

อติภาริยัม ผลิ เทติ

อปายทุกุขัม สัมเวเทติ

กตมญจ จตุพพิชั

ครุกัม พหุลกมมัม

อาสนุนกมมัม กตตตทา

อิติ จตุตาโร ปาปกาคติ

บาปกรรมอกุศลให้ผลเผ็ดร้อนหนักเกิน และย่อมทำผู้กระทำนั้น
ให้เสวยความทุกข์ในอบาย มีประเภทเป็น ๔ สถาน ก็อกุศลกรรม ๔
ประการนั้นเป็นอย่างไร อกุศลกรรมที่เป็นบาป ๔ อย่างนั้นคือ ๑ ครุกกรรม ๑
พหุลกรรม ๑ อาสนนกรรม ๑ กตตตทากรรม ๑ เป็น ๔ ประการฉะนี้

อธิบายความว่า กรรมอันใดมีโทษมากเหลือเกิน (คือขุญจา
นันทริยกรรม) อันอกุศลกรรมอย่างอื่นไม่อาจห้ามและกลบเกลื่อนเสียได้
กรรมอันนั้นเรียกว่าครุกกรรมคือกรรมมีน้ำหนักมาก ๑ อกุศลกรรมอันใด
มีน้ำหนักเบา อันบุคคลทำแล้วคราวเดียวหรือสองสามทำแล้วย่อย ๆ ก็คือ
อกุศลกรรมอันนั้นเรียกว่าพหุลกรรมคือกรรมอย่างเบา ๑ บุคคลทำอกุศล

ขุณฺณาสชาคก

กรรมสิ่งใดไว้แล้วและระลึกขณใดในเวลาจนจะตาย หรือบุคคลทำ
 อกุศลขณในกาลเมื่อใกล้จะตายก็ กรรมนั้นเรียกว่าอาสันนกรรม ๑
 อกุศลกรรมอันใดที่มีได้ระบุดอกกรรมมีครุกรรมเป็นต้น บุคคลทำโดย
 ไม่มีเจตนา อกุศลกรรมนั้นเรียกว่ากตัตตากรรม ๑

ครุกรรม พหุลกรรม อาสันนกรรม กตัตตากรรม ๔ อย่างนี้
 เป็นส่วนอกุศล บุคคลผู้ใดทำไว้แล้ว บุคคลผู้นั้นย่อมจะไปตกในนรก
 ชุมใหญ่ก่อนเสวยทุกขเวทนามาก ครั้นพ้นจากมหานิรยสถานแล้ว
 ย่อมจะไปตกในอุสุทนรกเสวยทุกขเวทนาอยู่เนือง ๆ สรรพสัตว์ทั้งหลาย
 ที่ไปเสวยมหันตทุกข์อยู่ในนรกย่อย ๆ ก็เพราะมีอกุศลจิตต์สี่สองดวง
 กล่าวคือ โลกโทษโมหเป็นมูลเหตุ เพราะฉะนั้น สภาวะธรรมทั้งหลาย
 หาใช้สัตว์ใช้บุคคล เป็นอกุศลกบฏด้วยโทษมากมีทุกขวิบากเป็นลักษณะ
 อย่างนี้

พระโพธิสัตว์เจ้าแสดงวิบากแห่งอกุศลแล้ว เมื่อจักแสดงผลแห่ง
 ขุณฺณกุศล จึงตรัสนิพนธคาถานี้ว่า

สี่เลน สุกตฺติ ยนฺตฺติ	สี่เลน โภคสมุปทา
สี่เลน นิพพุตฺติ ยนฺตฺติ	ตสฺมา สี่ลํ วิโสธเย
สี่ลํ สกฺคสุส โสปาณํ	สี่ลํ โมกฺขปทํ วริ
สี่ลํ อปายสณฺณนํ	สี่ลํ นิพพานปาปฺปนฺตฺติ

บุคคลจะไปสู่สุคติได้ก็เพราะศีล ความที่เพียบพูนไปด้วยโภค
 ทรัพย์ก็เพราะศีล บุคคลจะไปสู่พระนิพพานได้ก็ต้องอาศัยศีล เพราะ
 ฉะนั้นการกบุคคลพึงชำระศีลของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส ศีลย่อมเป็นบัน

โคสำหรับขึ้นไปยังสวรรค์ คือนั้นเป็นอบายจะให้ข้ามพ้นจากโสมสงสาร
คือเป็นเครื่องปกปิดเสียซึ่งอบาย คือนั้นเป็นอบายจะให้ถึงซึ่งพระนิพพาน

นรชนเหล่าใดวงคเว้นจากปาณาติยาต นรชนเหล่านั้นย่อมจะได้
อันนิสงสคุณไม่ต่ำกว่ายี่สิบประการ คือจะมีทรวทตรงสถฐาณงคงาม
กอบด้วยกำลังวังชาว่องไว มีอายุยืนนานมีวาจาอ่อนหวานเป็นที่กระหึ่ม
ใจของมนุษย์และเทพดา และจะมีอาพาธน้อย จะไม่พลัดพรากจาก
ของรักเจริญใจ จะมากไปด้วยบริวารไม่รานรำวแตกกัน สรรพไฟรัก
จะไม่มีมารบกวน แม้ถึงจะตายก็จะมีตายด้วยผู้อื่นเพียรทำให้ตาย
จะมีบริวารทั้งหลายช่วยข้องกันรักษา

นรชนคนใดเว้นจากอทินนาทาน นรชนคนนั้นจะได้อันนิสงสคุณ
ไม่ต่ำกว่ายี่สิบประการคือ ผู้นั้นจะมีทรัพย์และธัญญาหารมาก จะมี
โรคสมบัตินมาก ทรัพย์ที่ยังไม่เกิดก็จะได้เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็จะถาวรตั้ง
มั่นไม่เสื่อมถอย จะปรารถนารูปเสียงกลิ่นรสโสมฐัพพธรรมมารมณ
สิ่งใด ก็จะได้สิ่งนั้น ๆ สมประสงค์ทุกอย่าง จะปราศจากราษฎภัยโจร
ภัยและพายุภัยอื่นไม่เป็นที่รัก ไฟก็จักไม่ไหม้ โรคสมบัติน จักมี
ความสุขสวัสดิ ปราศจากอุยทวันตราย ผู้นั้นจะได้อันนิสงสทั้งหลาย
เหล่านั้นในอติภาพเป็นมนุษย์และเทพดา

นรชนคนใดเว้นจากกามมิฉลาจาร นรชนคนนั้นจะได้อันนิสงส
คุณไม่ต่ำกว่ายี่สิบประการคือ จะไม่มีข้าศึกศัตรูปองร้าย จะเป็นที่รัก
แก่ชนทั้งหลายทั่วโลก จะบริบูรณ์ด้วยเข้านาทงผ้าและอาภรณ์ทงท

นอนทั้งหลาย จะยืนเกิรนนอนก็เป็นสุขสบายทุกอิริยาบถ จะปลุก
 เปิดองอบายภัยเสียได้ และจะไม่มีความโศกเศร้า เหวภัยแต่ที่ไหน
 ไหนก็จะมีไคมี จะเป็นที่เปรมปรีติด้วยญาติและมิตรทั้งอัน ไทชนและ
 พาหิรชน จะมีสกลกายบริบูรณ์ด้วยสฤตักษณ จักเป็นผู้ไรโรคาพาธ
 เป็นบุรุษอันวิเศษ จักไม่เป็นเพศสตรีและกะเทย ปรารถนาจะเสวย
 ความสุขใด ๆ ผู้นั้นจักได้ตามประสงค์ทุกสิ่งสรรพ ผู้นั้นย่อมได้
 อานิสงส์อย่างนั้นแล

นรชนคนใดเว้นจากมุสาวาท นรชนคนนั้นย่อมจะได้ อานิสงส์คุณ
 ไม่ต่ำกว่ายี่สิบประการคือ ผู้นั้นจะมี สกลกายไพบุลย์ ด้วยจักขุโส
 ฆานชีวหากายมนะไม่บกพร่อง จะพุดจาถ้อยคำไพเราะ
 จัใจ จะเป็นผู้สำรวมกายวาจาใจเรียบร้อยดี จะมีกายนทรีย์ไม่อ่อน
 ไม่ผอมไม่ยาวไม่สั้นเกินไป จะพุดจาถ้อยคำไพเราะเป็นสุภาษิต กลิ่นปากก็
 หอมตระหลบอบชวน มหาชนชอบชวนกันสรรเสริญเชิดถ้อยคำ เป็นผู้
 ฉลาดในธรรมอรรถพิชญชนะ มีความกำริคิอ่านไม่ย่อหย่อน ผู้นั้นย่อม
 เสวยอานิสงส์ทั้งหลาย ในอัทภาพเป็นมนุษย์และเทพดาอย่างนั้น

นรชนคนใดเว้นจากสุราขาน นรชนคนนั้นย่อมจะได้ อานิสงส์คุณ
 ไม่น้อยกว่าสามสิบหกประการคือ จะเป็นขัจจยไม่ไห้ผู้นนอยากคมนา
 เมาในกาลทั้งสามคืออกตอนาคตขัจจยนั้น เป็นเหตุให้ผู้นนรอยริคิลย
 ทั้งปวงโดยรวกเร็ว และผู้นนั้นจะเป็นผู้มีสติไม่พนเพื่อนไม่เป็นข่า จะมี
 ขุณฺญาหลักแหลมไม่มัวเมาหลงไหล จะไม่เป็นไข้ข่าน้ำลายจะไม่พุด

เลอะเทอะเหลวไหล จะไม่พูดสื่อเสียดและคำหยาบคาย จะไม่ประสพ
 สิ่งอนัตถพิณาส จะเป็นผู้มั่นคงดำรงอยู่ในกตัญญูกตเวทีตาทุกทีวา
 ราตรี จะเป็นผู้ไม่ตระหนกสกลเป็นนิตยมจิตตกอบด้วยขันตี มีวิสารท
 ขันญาแกลวกลากอบด้วยหิริและ โสตยปรกรรม เป็นผู้องอาจไม่ครัน
 คราม มีความรู้เป็นพหูสูต และเป็น สัจจวาทีชนกอบไปด้วยยศและ
 ความสุขอันไพศาล นรชนคนนั้นย่อมจะได้อันสงสออย่างนี้ ในอัทภาพ
 เป็นมนุษย์และเทพดา

พระโพธิสัตว์เจ้าแสดงธรรมแก่ท้าวโกสีย์พาซีแปลงแล้วจึงตรัสว่า
 แน่พะพาซี พึงกรุณาช่วยพาน้องไปส่งให้ถึงถิ่นฐานมนุษย์ด้วยเถิด
 ท้าวโกสีย์พาซีแปลงจึงน้อมหลังลงให้พระโพธิสัตว์ขึ้นประทับแล้ว พระ
 โพธิสัตว์จึงสั่งกำชับว่าพี่มาจงพาน้องไปส่งยังนครของน้อง ท้าวโกสีย์
 พาซีแปลงก็พาพระโพธิสัตว์เหาะไปยังเวหา ล่องมรรคาไปไต่สามร้อย
 โยชน์สิ้นวันหนึ่งบรรลุถึงรัตนวิมานแห่งหนึ่ง ซึ่งว่างเปล่าหามีเทวดา
 อยู่รักษาไม่ ท้าวสหัสสนัยพาซีแปลงจึงวางพระโพธิสัตว์ไว้ในรัตนวิมาน
 นั้นแล้วก็กลับไป

ในราตรีวันนั้น นางเทพอัปสรองค์หนึ่งจุติจากดาวดึงส์พิภพลอย
 มาเกิดอยู่ในรัตนวิมานนั้น นางเทพอัปสร กัลยานันรูปร่างสวยงามเพริศ
 พริ้งคุ่มคงหญิงอายุสิบหกขี้ พระโพธิสัตว์ทอดพระเนตรแล้วถามว่า
 แน่แม่จำเวิญ แม่มาแต่ไหน ฯ ข้าแต่มหाराชหม่อมฉันจุติจากดาว
 ดึงส์มาเกิดในวิมานนี้ ข้าแต่ มหาราช เหตุไร พระองค์เสด็จ มาใน ที่
 นี้ แต่พระองค์เดี่ยวเล่า พระโพธิสัตว์ จึง เล่าความแต่ต้นให้ นางอัปสร

นันทิง พระโพธิสัตว์กับนางเทพอัสรต่างปราศรัยให้เกิดความรักใคร่
ได้ร่วมสมัคสังวาสต่อกันเสวยทิพสมบัติอยู่ถรัตนวิมานนั้น

จะกล่าวถึง นางนาคมานวิกา สวรรณาคี เมื่อไปยังนาคพิภพ
แล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระบิดาอภิวาทแล้วก็นั่งอยู่ นาคราชาจึงถามนาง
สุวรรณาคีว่า สามของเจ้าไปไหน เหตุไรเจ้าจึงมาเสียในที่นี้เล่า ฯ
ข้าแต่พระบิดาฯ หม่อมฉันไปกับสามถึงมนุษย์โลกแล้ว ไปถึงป่า
หิมพานต์ก่อน พากันจรเที่ยวชมภูเขาละพนมวัน ชวนกันสัยะสน้อย
ในสุวรรณคูหา พระขรรค์แก้วของภคิคาได้หายไป หม่อมฉันกับภคิคา
พากันเที่ยวเซซังต่อไป หม่อมฉันได้เห็นครุฑตัวหนึ่งบินมา มีความ
กลัวมรณภัยจึงหนีภคิคาไปในนาคพิภพ

นาคราชาสคยทราบความแล้วก็โกรธายกใหญ่ บริภาษแล้วขับ
ไล่นางสุวรรณาคีว่า เจ้าคนชั่วถ้อย ไฉนจึงหนีภคิคาเข้ามาเสียเล่าเจ้า
จึงรีบกลับไปตามผัวเจ้า ถ้าเจ้าไปตามผัวไม่พบผัวของเจ้าไซ้ร เจ้า
อย่าได้กลับมาทนอกเลย นางสุวรรณาคีถูกนาคราชาบริภาษและขับไล่
จึงทูลลาออกจากนาคพิภพตามไปถึงป่าหิมพานต์ปริเทวนาคารเที่ยวค้น
หาพระโพธิสัตว์ไป จนบรรลุถึงรัตนวิมานที่พระโพธิสัตว์อยู่นั้น

พระโพธิสัตว์กับรัตนวิมานเทวีสถิตอยู่ริมรัตนวิมาน ทอดพระเนตร
เห็นนางสุวรรณาคีค้ำเนรมากก็จำได้ จึงเรียกว่าแม่สุวรรณาคีจึงมาน
นางสุวรรณาคีได้ยินเสียง ร้องเรียกดังนั้นนั่งนึกในใจว่าใครเรียก เรา
จึงเหลียวหน้าย่นแลดูรัตนวิมานอยู่ พระโพธิสัตว์ จึงเผยสัทขัญชร
แสดงให้เห็นพระวรกายครึ่งหนึ่ง จึงตรัสเรียกว่าแม่สุวรรณาคีจึงมา

หาพิตรงน นางสุวรรณนาคเห็นแล้วก็จำได้ก็ใจยังนึก จึงตรงมาวันทนา
แล้วก็อกรัตยาทศยุคลพระ โพธิสัตว์แล้วทรง โคกกา จำเดิมแต่วันนั้นมา
พระชายาทองทั้งสองก็ไปปรองคองบำรุงพระ โพธิสัตว์มิให้เคืองชกพระหฤทัย
จะกล่าวถึงพระราชจิตตวงศ์ เมื่อส่งพระโพธิสัตว์ให้ไปหากอก
กมุตแล้วนั้น ครั้นนานมาพระราชจิตตวงศ์ประสงค์จะใคร่ได้นางเอก
ประณีตจึงดำริว่า บัดนี้พระสุวรรณวงศ์ก็ไปนานไต่หาเคอนแล้ว เห็นจัก
ตายเสียในกลางป่าแน่แท้เดี๋ยว ครั้นรุ่งขึ้นวันหนึ่ง จึงรับสั่งใช้นางนักษัตร
ให้ไปพาตัวนางเอกประณีตมาพระราชจิตตวงศ์ชนมาเฝ้า นางเอกประณีต
ทราบดีความจากนางสนมแล้วดำริว่า พระราชาองค์นี้เป็นอธรรม
สันดานมากด้วยขยาป แกล้งใช้ให้ภักดาเราไปยังนาคพิภพ บัดนี้รับสั่ง
ให้เราไปเฝ้า เราไปเฝ้าแล้วก็จกข่มเหงเรา คิดแล้วจึงบอกกะนางสนม
ว่า บัดนี้เรามีกรรมแก่ไม่อาจไปเฝ้าได้ ท่านทั้งหลายจงรับอภิวัตน์
ของเราไปกราบทูลแก่พระราชบิดาด้วยเถิด พวกนางสนมทั้งหลายรับ
ถ้อยค่านางเอกประณีตแล้วกลับมากกราบทูลให้ทรงทราบ ตามถ้อยคำของ
นางเอกประณีตนั้น พระราชาทรงฟังแล้วก็นิ่งอยู่หาตรัสประภาษอย่างใดไม่
ผ่ายนางเอกประณีตส่งนางสนมกลับไปแล้วจึงดำริว่า พระราชา
องค์นี้มีความอิจฉาและ โกรธจกทำโทษเรา ถ้ากระไรเราจกหลบหนี
ไปอยู่ป่า ถ้าว่าภักดาของเรามีชีวิตดำรงอยู่กลับมาแล้วไซ้ เราจึงจก
มาหาต่อภายหลัง ถ้าว่าภักดาของเราทำกาลกิริยาเสียแล้วไซ้ เราจก
ไม่กลับมาเลยขออยู่ที่ยามหาวัน นางคิดแล้วจึงเขียนอักษรไว้ในแผ่น
ทองมีเนื้อความว่า ถ้าภักดากลับมาได้เห็นหม่อมฉันแล้วไซ้ ขอ

ขุณฺณาสชาคก

เชิญเสด็จตามไปในขุณฺณิมทิส ถ้าว่าพระองค์ไม่ทรงอาลัยก็อย่าเสด็จ
 ตามไปเลย แล้วนางก็เอาสุวรรณขัตตจักรออกจากรวงไว้เหนือต้นขุณฺณาสนะ
 จึงเก็บเอารัตนล้วนราคามากไต่แล้ว คำนีรจากพระนครสัญญาจรมุ่งไป
 ขุณฺณิมทิส ทรายเท่าถึงฝั่งมหานที นางไต่หุคพักอาศัยอยู่ไต่ต้น
 ไม้ใหญ่แห่งหนึ่ง

นางเอกปुरुณนมครรภแก่ ครบกำหนดสลับเดือนแล้วก็บังเกิด
 ลมกรรมชวาตผลคณิน นางจึงผินหลังเข้าฝั่งโคนไม้ ไต่คุดอกขุตรงาม
 ดงทอง โดยแคล้วคล่องสรวกกายหามิทกขอบ้ทวันทรายไม้ ขณะ
 เมื่อนางคุดอกขุตรแล้ว มยอกชนิสตนเที่ยวแสวงหาอาหาร มาถึงที่
 นางเอกปुरुณคุดอกขุตร เห็นแล้วก็พากันดีใจจะใคร่กินนางเอกปुरुณกษ
 ุตร แสคกงนานาการกรเข้าไปใกล้นางเอกปुरुณฯ เห็นยกขึ้นแล้วตกใจตัว
 สิ้นหัวน้ไหว นางตั้งใจระลึกลงคุณมารดาบิดาและสามีกษทงพระฤษนม
 เคียรกราบไหว้ไปณทิศทั้งสี่ แล้วร่ายมนต์มณจินดาซึ่งพระคายนคให้มา
 แล้วอธิษฐานว่าด้วยอานภาพคุณแห่งมารดาบิดาเป็นต้นเหล่านั้น ขออย่า
 ใหยกชนทงหลายทำอันตรายข้าพเจ้าและบุตรข้าพเจ้าไต่เลย ขอให้
 เหล่ายกชนมีเมตตาทิจตต ปกขกรรักษาข้าพเจ้าและบุตรของข้าพเจ้าไว้
 ด้วยเถิด

ครันเสร์จค้อธิษฐานคงน้แล้ว ยกชนตนหนึ่งจึงรบเอบบุตรน้ไป
 ช้ระกายทท่าน่า ยกชนตนหนึ่งจึงช่วยตกแต่งป้ทน้ทนอนให้ ยกชน
 ตนหนึ่งจึงไปตกน้มาให้นางเอกปुरुณอาบ ยกชนตนหนึ่งจึงช่วยปรนนิบต
 ทม้นารอนให้ ต่อแต่นั้นมา ยกชนิสตนผลคเปลี่ยนกันทำกิจต่าง ๆ

บำรุงเลี้ยงนางเอกปรีดีและบุตรมิให้อนาทรรังอื่นใจ นางเอกปรีดีก็ออกสำห
ระมิตรระว่างกาย ประคับประคองเลี้ยงบุตรของตนอยู่ในบ้านขบเวลาล่วงมา
แล้วโตเคอนหนึ่ง

ก็และเมื่อนางเอกปรีดีหนีมาวันนั้น พระโพธิสัตว์สยยาสน์อยู่
ณรัตนวิมานนิมิตฝันไปว่า มีกาตัวหนึ่งอยู่ที่ราชมณเฑียร มาที่
ปราสาทนางเอกปรีดีแล้วคายเอานางไป นางเอกปรีดีตกใจตื่นหลุด
จากปากกาไค้แล้วหนีลงปราสาทไป พระโพธิสัตว์ตื่นขึ้นแล้ว พิจารณา
ดูความฝันก็ทราบซัดว่า พระเจ้าอาว์ของเราจักทำอันตรายแก่นางเอก
ปรีดี แล้วทรงดำริว่า เราจะนั่งอยู่ช้าไม่ได้ จำเราจะต้องรีบไปหานาง
เอกปรีดีจึงไค้

ในระหว่างที่พระโพธิสัตว์ดำริอยู่นั้น ท้าวสักเทวราชทรงทราบ
น้ำจิตต์ของพระโพธิสัตว์แล้ว จึงทรงถอพิณทิพย์ลงมากระซิบบอกแก่
พระโพธิสัตว์ว่า แน่ะท่านสุวรรณวงศ์กุมาร ท่านจงรีบพิณอนันไไว้ ท่าน
คิดสายที่ ๑ ก่อนรัตนวิมานก็จะลอยขึ้นไปบนอากาศ ท่านคิดสายพิณ
ที่ ๒ รัตนวิมานก็จะแล่นไปถึงที่ ๆ ท่านปรารถนา แม้ที่ท่านคิดสาย
พิณที่ ๓ รัตนวิมานก็จะเลื่อนลงประคิษฐานณปฐพี ท้าวโกสีย์สังเสรีจ
ก็เสด็จกลับไปยังสวรรค์

พระโพธิสัตว์นั้นรีบเอาพิณทิพย์ไว้แล้ว จึงคิดสายพิณที่ ๑ ขึ้น
รัตนวิมานก็หลุดลอยขึ้นไปบนอากาศ เมื่อกคิดสายพิณที่ ๒ ขึ้น ปรารถนา
จะไปยังสุวรรณภวนคร รัตนวิมานก็เลื่อนลอยไปถึงเมืองสุวรรณภวนคร

เมื่อกศสายพิณที่ ๓ ขน รัตนวิมานก็เลื่อนลงมาประคิษฐานณพื้นปฐพี
 พระโพธิสัตว์ลงจากรัตนวิมานไปถวายบังคมพระราชา ขอรับนางรัตน
 มัญญาเทวีให้ ขนยงรัตนวิมาน ๆ ก็ลอยไปถึงเมืองไชยวงศ์ ประคิษฐาน
 อยู่บนอากาศท่ามกลางพระนคร

ชาวพระนครทั้งหลาย และเสวยสุขทุกคฤหาสน์ มีอำมาตย์เป็นต้น
 เห็นรัตนวิมานลอยอยู่บนอากาศ นึกประหลาดใจประชุมชวณกันพูดว่า
 โอหน่าอรรคจรรยจริง แต่ก่อนไม่เคยเห็นรัตนวิมานมาลอยอยู่อย่างนี้
 เลย พระโพธิสัตว์เฝ้าพระองค์กึ่งหนึ่งแต่สิ่งหทัยชูรให้มหาชนเห็นแล้ว
 ตรัสว่า คุณกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงเอาขันไคพาตขึ้น
 มารับเราด้วย มหาชนเห็นแล้วก็จำไคพากันคใจแล้วพูดว่า โอรัตนวิมาน
 นี้เป็นของพระราชาพวกเรา อำมาตย์ทั้งหลายเห็นอุปราชาแล้วก็จำไค
 พากันไปกราบทูลพระราชาจิตตวงศ์ว่า ข้าแต่เทวดา พระอุปราชาเสด็จ
 มาแล้ว มีหมู่สุรกัญญารูปงามแวงดวงทรงประทับอยู่ณรัตนวิมานอัน
 ลอยอยู่บนอากาศ

พระเจ้าจิตตวงศ์ราชทรงสคยแล้วไคร้จะทอดพระเนตรพระโพธิสัตว์
 จึงเสด็จขึ้นไปยงรัตนวิมาน ทศนการเห็นนางสุรกัญญานารูปว่างสวย
 คิงามมีความอยากไคแล้วคาริว่า ทำไคนเรจักฆ่าอุปราชานเสยไคแล้ว
 แต่พอคาริเท่านั้น ก็พลคตกวิมานลงมานอนนึ่งเหนือปฐพี แล้วจมลง
 ไปในแผ่นดิน สิ้นพระชนม์แล้ว ไปเกิดในมหานรกใหญ่ ด้วยประการ
 ฉะนี้

พระโพธิสัตว์ทอดพระเนตรแล้ว ก็สลครันทศพระทัย เกิดโลม
 ชาติชู้ชู้ จึงเสด็จลงจากวิมานพร้อมด้วยนารีสเหล่า กษัตริย์เสนามาตย์
 และนางนาฏกิตถอินเตยวิกรณาริ เสด็จเข้าไปยังท่ามกลางพระนคร
 องอาจทั้งพระราชจักรพรรดิ ขึ้นสู่ปราสาทราชमारคาอภิวัตแล้วทูล
 ถามว่า นางเอกปฐมมัครภักแก่คลอดบุตรแล้วหรือยัง พระราชमारคา
 จึงตรัสบอกว่ นางเอกปฐมมัครภักแก่แล้ว พระราชาจิตดวงศรีขยสั่ง
 หาตัวนางปฐม ๆ ไต่หนไปเสียแล้ว มารคาให้คนเที่ยวตามหาไปทั่วทุก
 ทิศานทิศก็มีไต่เห็น มารคาไม่รู้ว่ นางเอกปฐมจักไปทางไหน ตรัสแล้ว
 ทรงกรรแสงให้ ทรงเข้าสรวมกอดพระโอรส

พระโพธิสัตว์สคยแล้วก็สลครพระทัย เหมือนดังคนมาเค็ดเอาดวง
 หฤทัยไปฉะนั้น ทรงรำพรรณแล้วเสด็จไปยังปราสาทนางเอกปฐมเทวี
 ทอดพระเนตรภษาและสยนาสนะแล้วกรรแสงให้ และได้ทอดพระเนตร
 เห็นสุวรรณขัตอรอนจารกอกษรไว้ ทรงอ่านทราบความว่ นางเอกปฐม
 หนีไปเพราะกลัวพระเจ้าอวระรังแก พระองค์หาทรงบอกให้ ผู้อื่นรู้ไม่
 ฉวยไต่พระขรรค์ไชยเล่มหนึ่งแล้ว เสด็จลงจากปราสาทค้ำเนรแต่
 พระนครไป บ่ายพระพักตรมุ่งสู่ทางขจิมทิศ ค้ำเนรไปไต่หนึ่งวัน
 สองวันสามวัน ก็ยังมีไต่พบประสยนางเอกปฐม เสด็จตามต่อไป
 อีกสทวันจึงบรรลุถึงมหานคร เสด็จเลียบไปตามฝั่งนทีธาร ไต่พบขรช
 ขยสัตวหน้าคนหนึ่ง แล้วตรัสถามว่ ท่านไต่เห็นหญิงทองแก่มาทางน
 ข้างหรือไม่ ขรชขยสัตวหน้าหารจกอปราชาไม่ จึงตอบว่ ข้าแต่ นาย
 เมอวันวานข้าพเจ้าเห็นหญิงคนหนึ่งอุ้มลูกอ่อน เติรมาลงอาบน้ำที่ท่าหน้า

ตรงโน้น ๆ คุณกรท่านแก้วฏู แต่ทนนไปถึงที่ท่านเห็นหญิงลูกอ่อนนั้นไกล
ไกลประมาณสักเท่าไร ๆ ข้าแต่ นาย แต่ทนนไปถึงที่ข้าพเจ้าพบหญิง
ลูกอ่อนนั้น ประมาณไค้สักห้าโยชน์

พระโพธิสัตว์ทรงสคยแล้วมีความโสมนัส จึงประทานอำมรงค์
วงหนึ่งแก่นายแก้วฏู แล้วเสด็จกลับแต่ทนนเที่ยวค้นหาต่อไปจนเวลา
อัสทงคต จึงบรรลุดงที่นางเอกปฐมิอาศัยอยู่นั้น พระโพธิสัตว์จึงดำริ
ว่า ถ้าหากเราจะเที่ยวค้นไปในราตรี ก็จักหาพบนางเอกปฐมิไม่
เราจักอาศัยนอนอยู่ณที่นั้นก่อน ดำริแล้วก็บรรทมอยู่ได้ ไคนั้นไม่ ริมฝั่ง
นที เมื่อตณชนได้ยินเสียงกุมารร้องไห้ จึงดำเนียรไปตามทางเสียง
กุมารนั้นร้อง ไค้เห็นพระเทวีแล้วแต่จำไม่ได้ และหาไค้สคยสำเนียงแห่ง
พระเทวีไม่ พระองค์ทรงประทัยไคร่ครวญคยอยู่ ต่อเวลาอรุณชนมาแล้ว
เห็นพระเทวีถนคชคเจนก็จำไค้ จึงเสด็จเข้าไปสู่สำนักนางเอกปฐมิเทวี

นางเอกปฐมิเห็นพระโพธิสัตว์ก็จำไค้ วางโอรสไว้แล้วก็เล่นไป
กอดคบาททั้งสองแล้วรำไห้ทลพระราชสามีว่า พระเจ้าอาวของพระองค์
ทรงทำข่มเหงหม่อมฉัน เพราะฉะนั้น หม่อมฉันจึงหนีมาอยู่ทนแต่
ผู้เคียว พระสุวรรณวงศอุปราชาจึงตรัสว่า คุณกรแม่้องผู้จำเวัญใจ
ตัวพิไค้อยู่ในรัตนวิมานณท่ามกลางพระนคร พร้อมด้วยสนมনারิสเหล่า
ฝ่ายพระเจ้าจิตตวงศราชาเสด็จมาชนรัตนวิมานของพิ พลคตกรรัตนวิมาน
ถึงทวงคตเสียบแล้ว เษิญแม่้องมาไปยังพระนครกับพิเกิด ตรัสคิง
นแล้ว พระองค์อุ้มพระโอรสชนบนพระเพลาแล้วเอาพระอำมรงค์ผงเพชร

หนึ่งวงผูกพระหัตถ์ พระโอรส ทำมิ่งสิ่งขวัญให้ด้วยพระทัย กรุณา
นางเอกปुरुณจึงนำนามานามผลไม้มงคลมาถวายพระโพธิสัตว์ให้เสวย
สองกษัตริย์ ก็ประทับแรมอยู่ที่นั่นคืนหนึ่ง

ครั้นรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง จึงนางเอกปुरुณอุ้มราชโอรส แล้วไคร้จะ
ตามพระราชสามีไปยังพระนคร สัตว์จรไปตามฝั่งมหาหนที ครั้นถึงเวลา
เที่ยงวัน จึงชวนกันประทับระงับร้อนณรุกขมูล ครั้นเวลาเย็นเป็นเวลา
แตกร่ม สองกษัตริย์ จึงผลัดกันอุ้มโอรส ขจรไปตามฝั่งหนที คราวนั้น
มีนางผีเสื้อนางตนหนึ่งเห็นพระโพธิสัตว์ให้นึกรักไคร้ อยากจะได้มาเป็น
สามี จึงนฤมิตตนให้ เป็นรูปหญิงมนุษย์คนแก่ นั่งท้ายเรือลำหนึ่ง
พายมา พระโพธิสัตว์เห็นแล้วสำคัญว่าเป็นหญิงมนุษย์ จึงร้องเรียกว่า
แม่แม่แก่ ข้าพเจ้าทั้งสองคนกษัตริย์อร่อนจักขอโดยสารเรือไปด้วย
เพราะภรรยาของข้าพเจ้าลูกอ่อนไม่สามารถจะเดินไปได้ แม่แก่จึงกรุณา
รับข้าพเจ้าไปด้วยเถิด นางผีเสื้อนางจึงแหวะเรือเข้ามารับ ให้พระโพธิสัตว์
นั่งอยู่หน้าเรือ ให้พระเทวีกษัตริย์ลูกอ่อนนั่งอยู่กลางเรือ แล้วก็พยายาม
พายเรือต่อไป

ในขณะนั้น มีลมและมหาเมฆใหญ่มีคมมาแต่ทิศ เสิ้งลม
และมหาเมฆคังครนครนหวนไหว ยกขึ้นเห็นโตทำจึงจับพระราชเทวีโยน
น้ำไปเสีย แล้วแปลงตัวให้เหมือนพระเทวีทูลพระโพธิสัตว์ว่า ข้าแต่
มหาราช ยายแก่นันตกหน้าตายเสียแล้ว พระเจ้าข้า พระโพธิสัตว์คลำดู
พระโอรสเห็นอยู่แล้วก็นิ่งไป ฝ่ายเทวาคารักษาสุมุทร เห็นพระราชเทวีตก

น้ำลอยไปจึงกรณารับพระราชเทวีขึ้นไปวางไว้ที่ฝั่งนี้ พระราชเทวีหา
 เป็นอันทรายไม่ ทรงกรรแสงให้ถึงพระราชสามและโอรสอยู่สถานนั้น
 พระโพธิสัตว์ไปถึงพระนครของพระองค์แล้ว หาสงสัยว่านางยัก
 ชินีแปลงเป็นพระราชเทวีไม่ พระองค์พ่ายกขินีแปลงกับโอรสไปเฝ้าถวาย
 บังคมพระราชมารดาฯ ทอดพระเนตรนางยักขินีแปลงแล้วตรัสว่า คุณ
 แม่เอกปรีดี เมื่อเธอจะไปเหตุไรจึงไม่บอกให้มารดาฯ นางยักขินีแปลง
 ทูลว่า หม่อมฉันกำลังตกใจหาได้ทูลให้พระมารดาทรงทราบไม่ พระ
 มารดาทรงอุ้มราชกุมารและกอดครัดแล้ว จึงประทานราชกุมารคืน
 ให้นางยักขินีแปลง พระราชกุมารแต่พอถูกมือยักขินีแปลงก็ร้องไห้
 ครั้นพระโอรสกริบเอามาก็หายร้องไห้ เพราะเหตุดังนั้น พระโอรสก็ทำนิจ
 รัยเลี้ยงราชกุมารนั้นต่อมา

ครานั้น พระราชเทวีสององค์ของพระโพธิสัตว์ เสด็จมาวันทนา
 พระโพธิสัตว์แล้ว ได้เห็นนางยักขินีแปลงก็หาทำวันทนายักขินีนั้นไม่
 เพราะเหตุไร พระราชเทวีทั้งหลายจึงรู้ว่า เป็นยักขินีเสื่อน้ำ เพราะ
 เหตุว่า ในหมู่พระราชเทวีสนางนั้น พระราชเทวีองค์หนึ่งเป็นนางนาค
 มานวิกา นามว่าสุวรรณนาคี เธอเห็นแล้วก็รู้ว่า เป็นยักขินีเสื่อน้ำ
 นางสุวรรณนาคีนั้นบอกเล่าแก่พระราชเทวีสามองค์ แต่นางไม่กล้าทูล
 ให้ทรงทราบ ด้วยเกรงพระราชสามจะไม่ทรงเชื่อ เพราะเหตุดังนั้น
 พระราชเทวีทั้งสามได้ถือวาทนางยักขินีแปลง

พระสุวรรณวงศ์อุปราชา ทอดพระเนตรเห็นอาการของพระราชเทวี
 ทั้งสามแล้ว ทรงกริ่งพระทัยไม่อาจจะถือว่าพระราชเทวี ด้วยกลัวแต่

ความครหาจะมีแต่พระราชเทวี จึงทรงนั่งไว้ในหฤทัยคอยพิจารณา
 ของนางเอกปुरुณียกขึ้นแปลงต่อไป ครั้นถึงสมัยเที่ยงแห่งราตรี มีเทวดา
 รักษาสมุทรมายังปราสาทพระอุปราชา แล้วกระซิบทูลที่พระกรรณ
 ว่าข้าแต่พระมหाराช เทวผู้หาใช้นางเอกปुरुณียกขึ้นแปลง
 แท้ๆ ก็และเมื่อนั้น นางผู้เสอนำจำแลงกายเป็นยายแก่ นั่งท่ายเรือ
 พายมาตรงพระพักตรพระองค์ เมื่อพระองค์กับพระเทวีและบุตรเสด็จ
 โดยสารเรือมาแล้วผลออกไป ผู้เสอนำนั้นจับพระเทวีเอกปुरुณีโยนน้ำเสีย
 แล้วแปลงกายให้เหมือนพระเทวีเอกปुरुณีแล้วทูลว่า ยายแก่ปลัดตกเรือ
 ไปแล้ว เพราะฉะนั้น พระองค์จึงจับนางยกขึ้นแปลง บังคับให้มันบอก
 ความจริงแล้วฆ่ามันเสีย สมุทรรักษาเทวดากระซิบทูลถึงนแล้วก็อันตร
 ธานหายไป

ครั้นรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งพระโพธิสัตว์จึงรับสั่งเรียกอำมาตย์ทั้งหลายมา
 แล้วตรัสว่า ให้พวกอำมาตย์ช่วยกันจับนางเอกปुरुณีเทวี จำจงด้วยเครื่อง
 จำทำประการแล้ว เอาใส่ไว้ในเรือลำใหญ่เสร็จแล้วจึงมาบอกแก่เรา
 อำมาตย์ทั้งหลายให้ทำตามรับสั่งเสร็จแล้วกลับไปกราบทูลพระราช
 ทรงเห็นพระขรรค์เสร็จเสด็จลงมหรานาวา แล่นเรือไปทางอุดรทิศได้
 สามวัน จึงบรรลุถึงที่นางเอกปुरुณีอาศัยอยู่นั้น ทรงรับนางเอกปुरुณี
 ลงเรือแล้วมานางผู้เสอนำนั้นเสีย จึงแล่นเรือกลับมายังพระนครของ
 พระองค์ ทรงอภิวัตพระราชมารดาแล้วทูลความให้ทรงทราบ ฝ่ายพระ
 เทวีเอกปुरुณีเห็นราชโอรสของพระองค์ ทรงอุ้มอุ้มพิตแล้วให้ คมถันธรา
 ทรงพระ โสกาโดยน่านปการ

ฝ่ายพระราชเทวีเสด็จไปพากันมายังสำนักพระเทวีเอกปรีณี ต่างทำ
 อภิวาสน์ไต่ถามเหตุผลทั้งปวงแก่นางเอกปรีณีเทวี พระราชมารดาพระ
 มหาสัทนต์ตรัสถามพระราชเทวีเสด็จว่า เหตุใดท่านทั้งหลายจึงไม่ไหว
 นางผีเสื้อนาท่านทั้งหลายรู้จักผีเสื้อนาควยอาการอย่างไร นางสมุทชา
 สุวรรณาคจึงทูลว่า หม่อมฉันรู้ว่า เป็นยักษินผีเสื้อนาควยอาการอย่างนี้
 คือในนัยตาไม่หลับอย่างหนึ่ง นัยตาแดงจืดอย่างหนึ่ง ไม่ทำอัสสาสขัสสาส
 เหมือนอย่างมนุษย์หนึ่ง พระราชมารดาพระมหาสัทนต์ตรัสชม
 ขุณยานางสมุทชาเทวี ตั้งแต่นั้นมา พระราชเทวีทั้งห้านางต่างสมัคร
 สโมสรมิตรพร้อมเพรียง หาวิเวทขาดหมากันประการใดไม่

ประชาชนทั้งหลายมีอำมาตย์และราชบุรุษโรหิตเป็นต้น คิดปริกษา
 กันว่า เวลานี้พระอุปราชาทรงผาสุกสำราญแล้ว พวกเราควรจะพร้อม
 กันอภิเษกพระอุปราชาขึ้นเป็นพระราชาเถิด คิดกันแล้วจึงนำความกราบทูล
 พระอุปราชา ๗ รบยสั่งว่า เติมพระเจ้าอาว์ไต่ประทานนางสุจิตราเทวีราชธิดา
 ให้แก่เราไว้ เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายจึงนำนางสุจิตราเทวีมาอภิเษก
 กับเราอำมาตย์และราชบุรุษโรหิตทั้งหลาย จึงพร้อมกันจัดการอภิเษก
 พระโพธิสัตว์กับนางสุจิตราเทวี พระโพธิสัตว์ได้พระนามขุณยัตถ์ว่า
 พระสุวรรณวงศราชาด้วยประการฉะนี้ ตथा เอกสตราชาโน คราวนั้น
 พระราชาร้อยเอ็ดทราษคุณสมบัตินี้แห่งพระขรรค์และมเหสีตนของพระสุวรรณ
 วงศราชา พากันเกรงเดชะนภาพแล้วนำราชบรรณาการมาถวายพระ
 สุวรรณวงศราชาขอมตนเป็นบาทมุลิกาทุก ๆ พระองค์

ครั้นเมื่อวันจะทำมงคลนามกรแห่งพระราชกุมาร หม่อมประยูรญาติ
 ทั้งหลายมีพระราชมารดาเป็นประธาน พร้อมกันทำมงคลพิธีสมโภช
 พระราชกุมารแล้ว จึงถือเอาพระนามฝ่ายพระราชมารดาและบิดา ถวาย
 พระนามว่าปฐมวงศ์กุมาร เมื่อพระปฐมวงศ์กุมารทรงเจริญวัยได้ห้า
 พรรษา มีพระอริยาครัยกอบไปด้วยธรรมดำรงอยู่ในศีลห้าและอุโบสถศีล
 ทรงยินดีบำเพ็ญทานทุก ๆ วัน และทรงเคารพต่อท่านผู้วิเศษทุกชน ทำ
 ลึกการบูชาแก่สมณพราหมณ์ เป็นที่อมเอิบหฤทัยของพระราชมารดาบิดา
 ครั้นกาลต่อมา พระนางเอกปฐมเทวมมีความระลึกลงพระชนกชนนี
 ชนมาจึงดำริว่า บิดนพระราชบิดาจักยงกรวโกรธแก่เราอยู่หรือว่าจักทรง
 พระเมตตากرณาในเรา ถ้ากระไรเราจักไปเฝ้าเยี่ยมดู ครั้นรุ่งขึ้นอีก
 วันหนึ่ง จึงเข้าไปเฝ้าพระราชบิดาถวายบังคมแล้วทูลว่า ข้าแต่พระมหाराช
 หม่อมฉันระลึกลงถึงพระราชบิดามารดา จักถวายบังคมลาไปเฝ้าเยี่ยม
 ลึกครั้ง พระราชาทรงฟังแล้วรบสั่งว่าพึงจักไปด้วย ก็การที่จะไปในั้น
 เราจักไปทางอากาศด้วยวิมานดีหรือ หรือว่าจักไปทางสถลมารค
 ด้วยพลโยธาดี พระราชเทวีจึงกราบทูลว่า หม่อมฉันไม่ทราบพระ
 หฤทัยพระราชบิดาว่า ยังทรงกรวอยู่หรือหายกรวแล้วประการใด
 พระองค์จึงเสด็จไปพร้อมด้วยพลโยธาคิดว่า พระองค์จึงทำเป็นเหมือน
 ชำคัก ให้พลโยธาคำที่ประหนึ่งว่าจะย้ายนครให้ทำลายไป ฝ่ายหม่อมฉัน
 จะแปลงตนเป็นหญิงเข็ญใจเข้าไปทูลลอบดูให้รู้วาระน้ำจิตต์พระราชบิดาว่า
 จะเป็นอย่างไร พระราชาทรงเห็นชอบด้วยพระราชเทวี จึงดำรัสเรียกเสนา

ขคมาสังให้เกณฑผลโยธาให้พร้อมกัน แล้วพระองค์เมอจะทรงตรวจผล
โยธา จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

ตโต สุวณฺณวงฺสราชา	เสนาโย อชฌภาสถ
หตฺถิ อสฺสา รธา ปติ	เสนา สนนฺนาหยนฺตุ มํ
เนคมา จ มํ อนฺเวนฺตุ	พฺราหฺมณา จ ปุโรหิตา
ตโต สตสฺสหสฺसानิ	โยธินอ จารุทสฺสณา
ขิปฺปมายนฺตุ สนนฺทฺธา	นानาวณฺณเณหิลงฺกตา
นีลวตฺถรธาเนเก	ปีตาเนเก นีวาสีตา
อณฺเณ โลहितอฺณฺหีสา	สุทฺธาเนเก นีวาสีตา
ขิปฺปมายนฺตุ สนนฺทฺธา	นानาวตฺถเณหิลงฺกตา
นาคสตสฺสหสฺसानิ	โยชยนฺตุ จตฺตทฺทส
สุวณฺณกจฺเจ มาตงฺเค	เหมกปฺปนีวาสเส
อารุพฺเห คามณฺเณยภิ	โตมริ กุสปาณิภิ
ขิปฺปมายนฺตุ สนนฺทฺธา	หตฺถิกฺขนฺเชหิ ทสฺสีตา
สทอสุสสฺสหสฺसानิ	โยชยนฺตุ จตฺตทฺทส
อาชานิเย จ ชาตฺติเย	สินฺธเว สีมฺวาหเน
อารุพฺเห คามณฺเณยภิ	อินฺทียาจาปฺচারิภิ
ขิปฺปมายนฺตุ สนนฺทฺธา	อสุสปีฏฺฐเฐ อลงฺกตา
สตรถสฺสหสฺसानิ	โยชยนฺตุ จตฺตทฺทส
อโยสุกตเนมิโย	สุวณฺณจิตฺร โปกฺขเร
อาโรเปนฺตุ ธเช ตตฺถ	จมนฺมานิ กวจานิ จ

วิปุลาลีนุต จ จาปานิ ทพุหธมมา ปหาริโน

จิปฺปมายนุตฺ สนนทฺธา รเถสุ รถชิวโนติ

ในลำคั้นนั้น พระสุวรรณวงศ์ราชา มีพระกมลหฤทัยเบิกบาน
 หารรษา จึงฉันทกตรมาสั่งจาตรุงคเสนาทังสี่เหล่าว่า ตุกรโยธา
 กรมช่างกรมม้าและเสนารถขจรเค็รเท้า พรั่งนี้เข้าเจ้าจงเร่งรัด
 เตรียมตัว ประชุมให้พร้อมกัน อีกเจ็ดวันเป็นกำหนด เราจะยกไปยัง
 นครอวิญญูบุรี บอกกันให้พร้อมทั้งชาวนิคมพราหมณ์ปโรหิต ให้เร่งรัด
 ตามคิกเราไปจงพร้อมกัน เสนาพลเค็รเท้านั้น ให้จัดเอาพวกโยธา
 ให้ได้แสนหนึ่ง โยธาเหล่านี้ให้ประดับประดาห่มผ้าให้ มีสีต่างกัน
 คือให้หนึ่งห่มผ้าสีเขียวพวกหนึ่ง สีเหลืองพวกหนึ่ง สีแดงพวกหนึ่ง
 สีขาวพวกหนึ่ง เสนาพวกนี้แต่งตัวให้งามน่าใคร่ดูใคร่ชม เครื่องประดับ
 จงประดับให้แปลก ๆ กัน

ต่อพลเสนาเค็รเท้าไปนั้น จึงถึงพวกเสนาช่าง ให้กรมช่างเร่งผูก
 ช่างให้ครบจำนวนถ้วนถึงแสน ให้ผูกสายตะพดร์คัประคนทอง ผ้าปก
 กระทบทองรัตงา มีหม้อและควาญขนข้ประจำ เลือกเอาแต่คนที่ดี ๆ
 ถอหอกขนขขข

ต่อชนคักระบวนช่างไปนั้น จึงถึงพวกกระบวนม้า ให้กรมม้าจง
 เร่งรัดจัดเตรียมพลมาให้ครบแสนหนึ่ง จงเลือกสรรรถลั่นเอาแต่ชาติ
 อาชาในย ล้วนเป็นสินธพพาหนะอันว่องไว นายสารถิผู้จะชนชนนั้น ให้
 ถอทั้งธนูศรเกาท้ณท้ทุก ๆ คน

ต่อขันตกระบวนม้าไปนั้น จึงถึงกระบวนเสนารถ ให้กรมพาหนะ
 เร่งรถจกเตรียมมพลรถให้ครบแสนหนึ่ง ให้เลือกสรรกลั่นเอาแต่รถที่
 มั่นคง มีก้านงอนหุ้มไปด้วยเหล็ก มีเรื่อนรถอันวิจิตร คอยคทองทข
 ทั่วไปทั้งเรื่อน ให้นายขมิ่งธนูผู้มีมือแม่นใส่เกวาระนวมให้แน่นแล้วชนชชข
 แล้วก็ให้มีช่างรถกำกบไปด้วยทุก ๆ เล่ม พวกจาทรงคเสนาจงเร่งรถ
 จกไว้อย่าได้ช้า อีกเจ็ดทิวาเราจะยกออกไป ด้วยประการฉะนี้

พระเจ้าสุวรรณวงศราชา รัชสิ่งให้จกเตรียมมพลโยธาสืบหก
 อักโขเกษนี้แล้ว เมื่อจะทรงบังคับให้พนักงานจกสะเบียงอาหารต่อไป
 จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

คาเม	คาเม	สตี	กุมภา	เมรยสุส	สุราย	จ
มคฺคมฺหิ	ปติตา	จนฺตฺ		เยน	มคฺคเณ	คจฺเฉยฺยํ
มิสา	ปฺวา	จ	สํกฺลฺยา	กฺมฺมาสา	มจฺฉสํยฺตฺตา	
มคฺคมฺหิ	ปติตา	จนฺตฺ		เยน	มคฺคเณ	คจฺเฉยฺยํ
สปฺปิ	เตตี	ทธิ	จรี	กงฺกฺปิฏฺฐา	พหุ	สุรา
มคฺคมฺหิ	ปติตา	จนฺตฺ		เยน	มคฺคเณ	คจฺเฉยฺยนฺตี

พระสุวรรณวงศราชามีรัชสิ่งให้ตั้งไว้ ซึ่งคุ้มใหญ่ อันเต็ม
 ไปด้วยสุราและเมรัยทุกหน้าบ้าน อีกทั้งขนมและของกินและมีจณมังสา
 ให้มีโรงวิเสทรายทางสำหรับเลี้ยงขุนนางและข้าวไพร่ ให้มีพร้อม
 ทั้งเนยใสและน้ำมันนมสดและนมสด อีกสุราอันทำด้วยแป้งเข้าฝาง
 เรียงรายไว้ให้มากมาย ตามทางที่เราจะพึงไป

อำมาตย์ทั้งหลาย เรียกจตุรงคเสนาสี่เหล่าให้มาประชุมตั้งกระบวน
 ทัพพหน้าพระลานหลวงเสร็จแล้ว จึงกราบทูลพระราชินีให้ทรงทราบ
 พระสุวรรณวงศ์ราชาเสด็จไปทูลลาพระราชมารดาแล้วพาอัครมเหสีและ
 สนมมารีแสนหนึ่งกับพระราชกุมาร ให้ยกพยุหยาตราแต่พระนครเข้าไป
 ยังมหาวัน กระบวนทัพพหน้าเสด็จไปครั้งนั้นนับไตร่สามเดือนจึงถึงอริญจบุรี
 รัยสั่งให้หยุดจตุรงคเสนิตั้งกองทัพเสร็จแล้ว จึงแต่งราชทูตให้นำ
 ราชสาส์นไปถวายพระเจ้ายสกราช สำเนาราชสาส์นนั้นมีความว่า
 แน่ทำวยสกราช เรานามว่าสุวรรณวงศ์ ยกพลนิกายมาถึงสี่หมื่น
 อักโขเกษนี้ พระองค์จะใคร่รบก็เชิญยกพลนิกายออกมารบกับเรา
 ถ้าจะไม่รบจงยกราชสมบัติให้เราเสียโดยดี

คราวนั้น พระเจ้ายสกราชและเสนาอำมาตย์ชาวพระนครเป็นต้นได้
 ทราบความแล้ว ก็พากันตระหนกตกใจกลัวโจษกันออกอองคณิงไป
 ฝ่ายพระนางเอกปฐวีจึงทูลพระสุวรรณวงศ์ราชาสามิว่า หม่อมฉันจักไป
 สอบสวนวารณาจิตต์ของพระราชบิดาก่อน ครั้นพระสุวรรณวงศ์ราชา
 ทรงอนุญาตแล้ว พระนางเธอก็แปลงเพศเป็นสตรีเชิญใจ เข้าไปภายใน
 นครประคิษฐานอยู่ชานชลาหลวง

ฝ่ายอินเตปุกริกนารีและทาสีทั้งปวง เห็นพระนางเอกปฐวีก็จำได้
 พากันตรงเข้าสวมกอดขาทยบุคคลแล้วร้องไห้ ข้างพวกก็รีบไปกราบทูล
 พระราชาว่า ข้าแต่สมมติเทวตา พระนางเอกปฐวีเทวีเสด็จกลับมา
 แล้ว ฯ เออ เทียบนลูกเราอยู่ไหน ฯ เสด็จอยู่ที่ชานชลาหลวง พระราชา
 สกัษแล้วทรงพระโสมนัส จึงเสด็จไปหานางเอกปฐวีเทวี ทรงกอดรัด

และจุมพิต แล้วพาเสด็จไปยังปราสาทแล้วตรัสถามว่า แม่เอกปฐพี
 หนีบิคาไปแล้วไปอยู่ที่ไหน ฯ ข้าแต่พระบิคา พระองค์ประหารชัยได้
 หม่อมฉันแล้วหม่อมฉันหาที่พึ่งมิได้ เทยวชิตเซไปอาศัยอยู่ในขุณยิตคาม
 จะหาอาหารเลี้ยงท้องก็ทั้งยาก ต้องลำบากด้วยการทำน้าย่าง ค้ำขาย
 กินบ้าง และทำการอื่น ๆ เลี้ยงชีวิตบ้าง ภายหลังหม่อมฉันได้พรวนยา
 คนจนเป็นสามิ บิคนหม่อมฉันทราบบว่าข้าศึกมาตีคเมือง หม่อมฉันกลัว
 เหลอเกินจึงรีบมาเฝ้าพระราชบิคา ฯ เคยวนสามิของลูกอยู่ที่ไหน ฯ
 สามิของหม่อมฉันเป็นพรวนยาเระเระไม้กล้าเข้ามาเมืองนี้ บิคนเขาทั้ง
 หม่อมฉันเสียแล้วหนีเข้าป่าไป หม่อมฉันผู้เดียวจึงเซซงมาณเมืองนี้ ฯ
 แน่แม่เอกปฐพี สามิของลูกเป็นผู้ชำนาญศิลปะยิงธนูแม่นคั่นก ลูกรัก
 จึงรีบไปติดตามรีบเข้ามา บิคาจะให้รบกับพวกข้าศึกคราวนี้ ฯ ข้าแต่
 พระบิคา ถ้ากระนั้นขอพระองค์จึงให้ห่มมหาชนไปกับหม่อมฉันเดี๋ยวนี้
 พระเจ้าสกราชจึงให้หาเสนาบดีมาสั่งว่า ให้รีบจัดพลโยธา
 ให้มาก ไปพร้อมกันลูกของเราออกไปรบสามิของเขาเข้ามาหาเราที่
 เสนาบดีรีบพระราชดำรัสแล้ว จึงให้จัดจตุรงค์เสนีสี่เหล่า คือ เสนาข้าง
 เสนาม้า เสนารถ เสนาบทจรเคียวเท้า พร้อมเสร็จแล้วจึงกราบทูลให้ทราบบ
 พระราชาเชิญพระราชธิดาให้สร่ง และให้ทรงเครื่องล้ำอาง ให้เสวย
 พระกระยานานารสเสร็จแล้ว รีบสั่งให้สนมনারีและวรรณทาสีตามเสด็จ
 นางเอกปฐพี ให้ประทับณมงคลรถส่งไปพร้อมกันโยธาทั้งหลาย
 พระนางเอกปฐพีเทวี เสด็จไปถึงสำนักพระราชสามิแล้ว จึงทูล
 สภาพที่พระราชบิคามีพระหฤทัยคแล้วให้ทรงทราบแล้วทูลว่า บิคน

พระราชบิดาจักพลโยธาให้มารับพระองค์เข้าไปเฝ้า และพระนางก็จัดการ
 เลี้ยงพวกโยธาบรรดาที่มากับพระนาง และพวกโยธาบรรดาที่มากับ
 พระราชสามีให้อิมหน้าควยเข้าน้ำจิ้มมีงสาและสุรายนเสร็จ จึงเชิญ
 เสด็จพระราชสามีให้เข้าไปเฝ้าพระเจ้ายสกราชบิดา พระสุวรรณวงศ์ราชา
 พร้อมควยมเหสีหกนางกับพระปुरुวงศ์โอรส ขึ้นประทับมงคลคชาเสด็จ
 โดยพระเกียรติยศ ส่งงามปรากฏดังท้าวสักเทวราช อันสะพรึบพร้อม
 ล้อมควยนางเทพอัยสรณะนั้น ครั้นเสด็จถึงประตูราชนิเวสน์แล้ว จึงเสด็จ
 ลงจากหลังคชาค้ำเนียรเข้าไปเฝ้าถวายอภิวาท พระเจ้ายสกราชและอัคร
 มเหสีสลวดีเทวี พระราชมเหสีหกนางของพระสุวรรณวงศ์กับพระปुरु
 วงศ์โอรส ก็พากันประณทน้อมเคียรถวายบังคมพระเจ้ายสกราชและ
 พระสลวดีเทวี

พระเจ้ายสกราชและพระสลวดี ทรงอุมพระราชনীติแล้วประทาน
 พรว่า พระনীติอาจอย่ามีโรคาพาธและขอให้พ่องมีอายุยืนเถิด แล้วทรง
 คำรสถามพระนางเอกปรีฉว่า แม่เอกปรีฉไหนแม่จึงได้อัครราชสามี
 และได้ทอัครมเหสีเล่า พระนางเอกปรีฉจึงทูลความตามลำดับแต่ต้น
 มาว่า ข้าแต่พระราชบิดาหม่อมฉันรับราชอาชญาของพระราชบิดาแล้ว
 พลัดพรากจากพระราชบิดามารดา อนาถาแต่ผู้เดียวเที่ยวไปยังมหาวัน
 นยไต่สามเดือนจึงบรรลุถึงป่าหิมพานต์ หม่อมฉันได้อาศัยอยู่ในสำนัก
 พระทาสไต่ ขหนึ่ง จึงพระทาสท่านกรุณาให้เรียนมนต์มณีจินดา
 และให้พระขรรค์แก้วเล่มหนึ่ง ครั้นอยู่ต่อมา หม่อมฉันระลึกถึงพระชนก
 ชนนจึงลาพระฤษีจรลีไปยังวันวาน ไปถึงภูเขাইใหญ่แห่งหนึ่งจึงเข้านั่งพัก

ร่วมไม่พอเย็นใจ มียักษ์สองตนรปร่างน่ากลัวจะจับหม่อมฉัน ๆ จึงจับ
 พระขรรค์ชนกวกแกว่งขึงกันไว้ด้วยอำนาจพระขรรค์คุ้มครอง ยักษ์
 ทั้งสองก็พากันหลบหนีไป ต่อแต่นั้นหม่อมฉันจรไปย้งนานาวัน หลงทาง
 ไปถึงแดนเมืองไชยวงศ์บุรี นอนหลับอยู่ที่ใต้ต้นไทร พระราชสาม้องคน
 พร่อมด้วยมหาโยธา เสด็จมาตั้งกองทัพหยุดอยู่นอกเมือง ทรงม้ามา
 แต่องค์เดียวเที่ยวประกาศไป ใต้พิภพหม่อมฉันแล้วพาไป ตั้งหม่อมฉัน
 ไว้ในทอัครมเหสี คราวนั้นหม่อมฉันก็มีความสุข

คราวนั้น พระราชาจิตตวงศ์พระเจ้าอาวของพระราชสามี่ ประทาน
 สรรพากรณ์ให้หม่อมฉัน ทรงขอตัวหม่อมฉันให้เป็นสิทธิของพระองค์
 พระราชสามี่ไม่ยอมอนุญาตให้ ภายหลังคึกกลอุบายใช้ให้พระราชสามี่
 ไปย้งนาคพิภพ เพื่อให้ไปเอาดอกกมุต พระราชสามี่ตั้งหม่อมฉันไว้แล้ว
 ไปย้งนาคพิภพ กลับไปไต่ข่าวสืบนางมาอีก คือ นางสุวรรณมัญญา ๑
 นางสุวรรณเกวรี ๑ นางสุวรรณนาคี ๑ นางรัตนวิมานเทวี ๑ เมื่อพระราช
 สามี่ไปย้งมีไต่กลับ พระราชาจิตตวงศ์รับสั่งหาตัวหม่อมฉันให้ไปเฝ้า
 หม่อมฉันกลัวแต่ชาติสี่มเภท จึงหนีจากนิเวสน์อนาถามาแต่ผู้เดียว
 เที่ยวไปย้งมหาวัน หม่อมฉันอาศัยประสูติโอรสอยู่ริมฝั่งมหานที มี
 ยักษ์นีสตนมาพบเข้าจะจับหม่อมฉันกับโอรสกิน หม่อมฉันระลึกลงคณ
 พระชนกชนนีและคุณพระฤษีแล้วรำยมนต์มณจินดา ยักษ์นีสตนก็กลับ
 มีจิตตกรุณา ช่วยพิทักษ์รักษาผลคเปลี่ยนแปลงนกันบำรุงเลี้ยงหม่อมฉัน
 กับโอรสต่อมาอีกเดือนครึ่ง

ทนนพระราชสามิตามมาพบหม่อมฉน ทรงรับหม่อมฉนกับโอรส
 คำในรถกลับแต่ทนนมา พบบยายแก่นิ่งพายท้ายเรือมา พระราชภคิตา
 ขอโดยสารเรือยายแก่นิ่งมาพร้อมกันโอรสและหม่อมฉน ครั้นถึงเวลารাত্র
 มืดจกนงแล้ว ยายแก่นิ่งปลุกหม่อมฉนให้ปลุกจากเรือลอยน้ำไป สวมท
 เทวการักษาหม่อมฉนไว้ ช่วยพาขึ้นไปวางไว้งฝั่งนที ในระวางนี้หารู้
 ว่ายายแก่นิ่งเป็นยักษ์นิไม ครั้นต่อมาอีกเจ็ดแปดวัน พระราชสามิตจับมัต
 ยักษ์นิ (คือยายแก่นิ่ง) พาไปถึงที่หม่อมฉนพักอยู่จึงรู้ว่ายายแก่นิ่ง
 เป็นยักษ์นิ พระราชสามิตฆ่ายักษ์นิเสียแล้วรับหม่อมฉนกลับไปยังพระนคร
 จึงตั้งหม่อมฉนไว้ในทมเหษี

พระราชปิตามารดาและข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน ทราบความ
 แล้วพากันสลทนต์ทศปริเทวนารำไห้ และพากันเขิกขานสรรษา ไต้ไห้
 จิตการเลียงพลโยธาและประทานปราสาทให้กษัตริย์ประทัษ ทรงทำมหันต
 สักการยิ่งใหญ่ กษัตริย์ทั้งหลายประทัษแรมอยู่ณอริราชปุรีไต้ บัหนึ่ง จึง
 ทูลลาพระราชปิตามารดากลับไป พระเจ้ายสกรราชจึงรับสั่งแก่นางเอก
 ปุรีนราชธิดาว่า เธอจงกรุณาให้ปุรีนวงศ์กุมารแก่บิดา พ่อปุรีนวงศ์
 จงอยู่ณสำนักไอยกัไอยกาเถิด นางเอกปุรีนจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระราช
 บิดาพ่อปุรีนวงศ์นั้นยังเด็กเล็กมากนง จึงให้อยู่กับหม่อมฉนไปก่อน
 ต่อเมื่อเธอมีชันษาเติบโตแล้วหม่อมฉนจักส่งมาถวาย ขอไต้ทรงพระ
 กรุณาโปรดเถิดพระเจ้าข้า

เมื่อพระนางเอกปรีดากลายทุลฉนวนแล้ว กษัตริย์ทั้งหลายมี
 พระสุวรรณวงศ์เป็นอาทิ พร้อมกันถวายบังคมลาเสด็จจากอริฏฐบุรีไปยัง
 พระนครของพระองค์ ตั้งแต่นั้นมาชาวพระนครทั้งสองก็ปรองดองสามัคคี
 หามิวาทขาดหมางกันไม่ ได้ไปมาค้าขายติดต่อกันมิได้ มีภยันตราย
 อยู่เย็นเป็นผาสูกสบายทั่วกัน ฝ่ายพระเจ้าสุทโธทนะและภริยราชทั้งสอง
 นั้น ได้แต่งราชบรรณาการส่งไปถวายพระสุวรรณวงศ์ราชาโพธิสัตว์เสมอ
 ทุก ๆ ปี

ครั้นอุปราชสมัยต่อมา พระนางสุวรรณมัญญาเทวี และพระนาง
 สุวรรณเทวี ได้ประสูติราชโอรสนางละองค์ เมื่อพระราชากุมาร
 ทรงเติบโตใหญ่แล้ว พระราชบิดามารดาก็ได้ส่งพระราชโอรสไปยัง
 สำนักพระไวยกา ฝ่ายพระนางสุวรรณนาคีเทวี และพระนางรัตนวิมาน
 เทวีก็ได้ประสูติพระราชโอรสและธิดา ส่วนพระนางเอกปรีดาก็ได้พระราช
 โอรสอีกองค์หนึ่ง จึงประทานพระนามว่าบุรุษสุวรรณ พระเจ้าสุวรรณ
 วงศ์จึงจัดส่งพระปูลองวงศ์โอรสองค์ใหญ่ ไปยังสำนักพระไวยกา
 ไวยกั ณะพระนครอริฏฐบุรี ฝ่ายพระนางสุจิตราเทวี ได้ประสูติ
 พระราชธิดาองค์หนึ่ง จึงประทานพระนามว่าสุวรรณจิตรา นางสุวรรณ
 จิตรานักรูปงามเปรียบกับนางเทพอัปสรสวรรค์

จำเดิมแต่พระเจ้าสุวรรณวงศ์ โพธิสัตว์ ได้ดำรงสิริราชสมบัติ
 มาแล้วนั้น พระองค์ทรงบำเพ็ญมหาทานแก่สมณพราหมณ์และวณิก
 ยาก บริจาคพระราชทรัพย์บำเพ็ญทานวันละหกแสนทุกวัน ครั้น
 ภายหลังทอดพระเนตรพระสีกขาวแล้ว จึงมอบราชสมบัติให้แก่

พระราชโอรสปรณสุวรรณ ส่วนพระองค์นั้นทรงผนวชเป็นฤๅษี ยำเพ็ญ
ฌานาภิญญาให้เกิดเต็มทมิโลเลียม ครั้นสิ้นพระชนมายุแล้ว ก็
ไต่เสด็จไปสู่พรหมโลกวิมานสวรรค์

ฝ่ายว่าพระราชโอรสปรณวงค์นั้น เมื่อเสด็จอยู่กับพระโอยกา
มีพระชนม์พรรษาโตสียหกขแล้วทรงดำริว่า เรายังมิได้ศึกษาศิลปะ
ให้เชี่ยวชาญแล้วจะครองราชสมบัติหาควรไม่ เราจักทูลลาพระโอยกา
ไปสู่ป่า เสาะหาพระคยาสขอเรียนศิลปะจึงจะดี ดำริแล้วจึงไปทูล
ความคำรินั้นให้พระโอยกาทรงทราบ พระโอยกาทรงอนุญาตแล้ว
พระปรณวงค์ก็ถวายบังคมลาทรงพระขรรค์แก้ว แล้วก็เสด็จไปแต่
พระองค์เดียวบรรลุดงบริเวณอาศรมพระคยาสองคหนึ่ง

แท้จริง พระคยาสน์น้อยอาศรมริมสระไบกขรณี วันหนึ่ง
พระคยาสน์นั้นได้เห็นดอกเกตุคอกหนึ่งแปลกตา จึงเก็บเอามาซึ่งอาศรม
พบนางกุมาริกาอยู่ในดอกเกตุคอกนั้นคนหนึ่ง ก็ดีใจจึงเลี้ยงนางกุมาริกา
นั้นไว้ ไต่เอานิ้วมือใส่ในปากนางกุมาริกาซึ่งธารากยังเกิดมีขน นางกุมาริกา
ก็ขึ้นอยู่ด้วยของคูลิธารวา พระคยาสให้ชื่อนางกุมาริกานั้นว่าสุวรรณ
เกตุคอก นางสุวรรณเกตุคอกมีอายุโตสียหกข ไต่ไปเก็บขนานาขยผา
ในขามาร้อยเป็นพวงมาลา ห้อยไว้ณยอดไม้ข้างตามกิ่งไม้ข้าง
นางไต่ทำทงนิ้วมาคิดว่า มาตุคามมาอยู่กับฤๅษีหาควรไม่ ถ้าว่า
บุรุษคนไรมาถึงทนแล้ว เห็นพวงมาลาที่ห้อยไว้ รู้ไต่ว่าสัตว์รัก
มือแน่นแล้ว จักไปหาพระคยาสขอเราไต่พาไปเถิด

ขุณฺณาสชาตก

เมื่อพระปฐมวงค์เสด็จไปถึงถนนแล้ว ทอดพระเนตรเห็นพวง
 มาลาแล้วดำริว่า สัตว์แก้วจกม้อยแฉวน ทรงดำเนิรไปตามทาง
 จนถึงอาคารมพระคายนส ครั้นถึงเวลาเย็น พระคายนสกลับจากข่า
 มานั่งพักอยู่หน้าชานอาคาร พระราชกุมารก็คลานเข้าไปใกล้ยก
 หัตถ์กรายไหว้พระฤษี ๆ จึงถามว่า พ่อหนุ่มน้อยมาแต่ไหน ฯ ข้าพเจ้า
 มาแต่อริฏฐบุรี จะมาขอเรียนศิลปะในสำนักพระมุนีโตแล้วจกกลับ
 ไปเมืองนั้นอีก พระคายนสกรับพระราชกุมารนั้นไว้ ให้อยู่ศึกษาศิลปะ
 จนสำเร็จตลอดถึงที่สุดขยหมตหาเศษขมิได้

ก็คราวนั้น มีนางมาตวหนึ่งมาทางอากาศ นำเอาลูกมาตวหนึ่ง
 มาปล่อยไว้ใกล้อาคารมพระคายนส แล้วกลับไปยังหิมพานต์ ที่ตน
 เคยอยู่มีได้กลับมา ลูกมาตวนั้นก็โตเล่นด้วยกับพระราชกุมาร
 เลยเป็นคู่ร่วมชีวิตกันต่อไป พระราชกุมารทรงศึกษาศิลปะโตเสร็จแล้ว
 จึงอ้ลาพระคายนสว่า จะกลับไปยังนครของพระองค์ พระคายนสจึง
 ให้นางสุวรรณเกตกาเทวี ๑ ลูกมาตว ๑ พระขรรค์เล่ม ๑ แก่พระ
 ราชกุมารไป

พระปฐมวงค์ราชกุมารนั้น นมัสการลาพระคายนสแล้วเชิญนาง
 สุวรรณเกตกาชนประทยหลังมาพร้อมกบพระองค์ อัสครก็พาเหาะไป
 ฌอากาศ เมื่อพระราชกุมารเสด็จไปคร้งนั้นสนวนยงค้า ทรงลำบาก
 อ่อนเพลยลงมาก ทอดพระเนตรเห็นมหานีโครตตนหนึ่งเป็นทรมเย็น
 จึงตรัสแก่ม้าว่า พม่า พิงพานองหยุดทโตตนไทรณก่อน ฯ ข้าแต่

พระมหाराช ทตรองนเห็นทไกลชคตคตต่อเขตคคแดนของกาฬยภษ
 พระองคคยาคไคหยุคพคเลย พระเจ้ช้ช้ ๑ พม่ นองหากลวยภษไม
 มานนจลงจากอากาคแลวให้พระราชกุมารและพระเทวหยุคพคตามประ
 สงค พระปรณวงศกษัพระเทวทรงประทษเสวยนทานาหาร แล้วยรรทม
 หลยอยู่ณทนน มานนทเทยวไปหาอาหารยงหาทนนทวจะกลยมาไม
 คราวนน ท้าวกาฬยภษเสวยสมบคตอยู่ณยภษนครวมภูเขากาล
 กุญชรพรพต ราชธคคของท้าวกาฬยภษนนนามว่าสุวรรณคกร มีรูป
 สวยงามเปรยขนางอขสร ฅคนวันนนกาฬยภษราชไปข้หิมพานค
 กษยภษเสนา เวลาไกลสว่างจิงกลยมาถงคนนคครนน ไคเห็นสง
 กษัทรยบรรทมหลยอยู่ไคคทนนททรนท ในใจว่า ครุณมนษย้เหล่านมาแต่
 ไไหน จิงมานอนหลยอยู่ทนน คคแลวก็เข้าไปไกล ไคเห็นนางสุวรรณ
 เกตกาเทวมจคตรกคคร จิงเข้มนคคพนยาให้ตองกายาเทว เห็นว่า
 หลยสนทคจิงอุมนางสุวรรณเกตกาเทว พาเหาะไปยังกาลกุญชรพรพต
 วางนางลงไว้ ในปราสาทของตน

ครนรุ่งสว่างแลวก็ พาช้นนกลยมาถงจิงเห็นพระปรณวงศ
 ทรงหลยอยู่องคคเคยว มีไคเห็นนางสุวรรณเกตกาเทวก็ตกใจ จิงปลุก
 ให้พระราชกุมารคนจากนทรา พระราชกุมารมีไคเห็นนางสุวรรณเกตกา
 เทวจิงตรสถามพาช้ว่า แม้สุวรรณเกตกาหายไคไหน ๑ หม่อมฉน
 ไมรู้ ๑ เออถ้เช่นนนเรามาช้วยกนตามให้พข ตรสคจนนแลวพระ
 ราชกุมารกษัพาช้ เทยวตะโกนเรยภษหาไปก็หาไคพ้งค้ชานรบยไม

เธอก็ปรึกษากันว่า ธรอยกาพย์กษัตริย์จะลักเอาไปแน่ พาทย์จึงทูลว่า หม่อมฉันจะขอรับอาสาตามไปพบจักรบกษัตริย์ แล้วนำนางเทวีมาถวายให้จงได้

พระปฐมวงศกุมารจึงขึ้นประทัณฑ์หลังพาทย์ เหาะไปถึงกาลกฐยบรรพตเมืองยักษ์ ประคิษฐานอยู่บนอากาศแล้วประกาศแก่กาพย์กษัตริย์ว่า แน่ะท่านกาพย์กษัตริย์ ทำไมท่านไปลักเอาเมียของเรามา ท่านจงรีบส่งเมียของเราให้เสียโดยคืบ ถ้าท่านไม่ส่งเมียของเรามาให้แล้วไซ้ชีวิตของท่านจักบรรลัยลงณกาลบัดนี้ กาพย์กษัตริย์สทภัยคำปราศรัยดังนั้น จึงตอบว่า ท่านยังอาจเข้ามาในเขตต์แดนของเรา หาได้ขอกแก่เราผู้เจ้าของเขตต์แดนไม่ เราไม่ฆ่าท่านเสียนั้นคืบกัหนา กล่าวดังนั้นแล้วก็หยิบกลองทองเคีรออกปราสาทไป

ฝ่ายนางสุวรรณเกตกาเทวี ไต่ย่นเสียงพระราชสามีกตกใจตนขนรู้สึกตนว่าเรามาอยู่ในอำนาจของยักษ์ นางจึงสวมแหวนก้อยเข้ากับองค์ เหาะไปส่สำนักพระราชสามี แท้จริงแหวนก้อยวงนั้น เป็นของเกิดกับสำหรับนางสุวรรณเกตกา มีคุณานุภาพมาก ถ้าหากนางสุวรรณเกตกาปรารถนาจะเหาะไปยังอากาศไซ้ นางสวมได้เข้าแล้วต้องการจะไปที่ไหน แหวนก้อยนั้นก็พาไปให้ถึงที่นั้น ถ้าหากว่าข้าศึกเหล่าใดยกมารบไซ้ นางต้องการจะรบกับข้าศึกเหล่านั้นั้น ปรารถนาจะให้ตายหรือจะมีให้ตาย ก็ใช้ให้แหวนนั้นไปรบตามประสงค์ใดทุกอย่าง ถ้าหากว่านางต้องประสงค์เงินทองเป็นต้นไซ้ ถ้าเอาน้ำหอมมารบแหวนนั้นแล้ว เงินและทองเป็นต้นก็เกิดมขนให้ ได้สมประสงค์

เพราะเหตุคังนั้นนางสุวรรณเกตกานกว่า เราจักขว่างแหวนไปให้ฆ่า
ยักษ เกรงว่าพระราชสามจะลำบาก ด้วยกำลังยักษพวพนกันอยู่
กับพระราชสาม นางคคคังนงนกรอช้อย ด้วยประการฉะนี้

ขณะนั้น พาชจึงเชิญให้พระราชกุมารเสด็จลงจากหลังของตนแล้ว
แผ่นเข้าท่ายทกขยักษตัวต่อตัว ทรงเขาถบยักษทวยเทาหน้า ยักษควา
ตระของเหล็กตภาช ถอยทต่างรบรบกันหาแพและชนะกันไม่ พระ

บูรณวงศ์กุมารนกว่า ถ้าหากยักษจยบงเหียนมาไคไซร มาของเรา
กจักพายแพยักษ ทนไคนนยักษกจยบงเหียนมาไวไคคังพระทัย

นก พระราชกุมารจึงสอออกแผลงศรไปให้ฉะเพาะถูกกาพิยักษ
ลูกศรถูกกายชกช้ายทะเลออกทางข้างขวา โลหิตยักษไหลอาบนองไป

แต่ยักษหาปล่อยบงเหียนมาไม่ พระราชกุมารตรัสกับพระเทวีว่า
เธอจงช่วยมคยักษนั้นด้วยนาคบาศณกาลขคิน

นางสุวรรณเกตกาทะวี่ จึงอธิษฐานขว่างแหวนไปว่า แหวน
ของเราจงกลายเป็นนาคบาศ จยยักษมคเสียนขคิน แหวนนั้นกลายเป็น
เป็นนาคบาศจยยักษมคไว แต่ยักษยังหาปล่อยบงเหียนมาไม่ จน

ยักษถึงความเวทนามากอ่อนกำลังลง เมื่อจะอ่อนวอนขอชีวิตไว้ จึงพูดว่า
ข้าแต่พ่อ พองงให้ชีวิตแก่ข้าพเจ้าเถิด อย่าไคฆ่าข้าพเจ้าเสียนเลย

ข้าพเจ้าจกยอมยกนางสุวรรณคริตาของข้าพเจ้าให้แก่ท่าน พระบูรณ
วงศ์กุมารสคยค้ายักษวังวอนขอโทษคังนั้น ก็มีพระหฤทัยกรุณาตรัส
แก่พระราชเทวีว่า เธอจงให้ชีวิตแก่ยักษเถิด นางสุวรรณเกตกาทะวี่

จึงตรัสเรียกให้แหวนก้อยนั้นกลับมา อังคิมุทติกาก็กลับมาสวมนิ้ว
หัตถาพระเทวี กภาพักษ์พ้นจากชวตอันตราย

กภาพักษ์ราชาจึงเชิญพระราชกุมารกับพระเทวีให้ชนประทับณยกษ
ราชบัลลังก์ พระราชกุมารตรัสสั่งพาชว่า พาช พึงไปหาอาหารกิน
ตามสหายก่อนแล้วจึงกลับมา พาชนั้นกล้าไปยังทมิฬหญาและน้ำตาม
ผาสูกของตน ฝ่ายกภาพักษ์ราชาจึงให้หาตัวนางสุวรรณครีธามาแล้ว
ให้อภิวัต พระราชกุมารอภิเษก ให้เป็นชายาของพระราชกุมารแล้วยกราช
สมบัติกึ่งหนึ่งถวายพระราชกุมาร แล้วมอบยกษกุมารहारออกกับทิพ
ปราสาทถวายแก่นางสุวรรณเกศกาเทวี พระปฐมวงศ์กุมารกับพระราช
เทวีเสวยทิพสุขอยู่ที่เมืองกภาพักษ์สันสามเคื่อน

ก็คราวนั้น พาชเที่ยวไปป่าหิมพานต์เพเลียดเพลินไป ครั้นระลึก
ถึงพระราชกุมารจึงกลับมาเฝ้าแล้วทูลเตือนว่า ข้าแต่สมมติเทวา พระ
องค์เสวยทิพสุขอยู่เมืองยกษนนานแล้ว พระอัยก้อยกาน่าจะระลึกถึง
พระองค์ พระปฐมวงศ์จึงตรัสว่า ฉันทก็คิดถึงพระอัยกพระอัยกา
แต่หากรอคอยทำพาชอยู่ว่ามาเมื่อไรก็จะพากันกลับไป ตรัสแล้วก็
เสด็จไปยังสำนักกภาพักษ์ราชาจึงทูลว่า ข้าแต่เทวราช ยศนหม่อมฉัน
ระลึกถึงพระอัยกพระอัยกา ไม่ทราบว่าความสุขทุกข์ของท่านจะเป็น
อย่างไร หม่อมฉันจึงทูลลาไปเยี่ยมพระอัยกพระอัยกา พระยากภาพักษ์
จึงตอบว่า ทูกรพ่อ พ่อจงพาพลโยธาและขาริจาริกาทั้งหลายไปโดย
ทางปฐพี แล้วคำรัสสั่งยกขเสนายก ให้เกณฑ์พลนิกายแสนหนึ่งให้มา
ประชุมพร้อมกันณทศมาคม ยกขเสนายกจึงรวบรวมพลนิกายตาม

ขัญชาพระยายักษ์ ให้มาประชุมพร้อมกันณยักษ์สมาคมเสร็จแล้ว พระยา
 กายักษ์จึงประกาศสั่งพลโยธามียักษ์เสนาบดีเป็นต้นว่า คุณกรท่านผู้
 เจริญทั้งหลาย พวกท่านทั้งหลายไปกับพระเจ้าลูกเรากราวัน ขออย่าได้
 แสวง รุกกายและกิริยาอาการเป็นยักษ์เลยจงพากันแปลงกายให้ละม้าย
 เหมือนเทวดาจงประดับกายาด้วยนानาภรณ์วิจิตร จงทำให้เหมือนเทวดา
 อันอย่างออกจากดาวดึงส์พิภพฉะนั้น ยักษ์โยธาทั้งหลายถวายคำนับรับทำ
 ตามขัญชาพระยากายักษ์ทุกประการ

ฝ่ายปฐมวงศ์กุมาร อภิวัตพระยากายักษ์เสร็จ จึงเสด็จ
 พร้อมด้วยนางสุวรรณเกตุกาเทวี มีหม่มยักษ์เสนาและยักษ์บริวาริกานาฏ
 กิตติและยักษ์วรรณทาสีแวคล้อมเป็นบริวาร คมนาคารจากยักษ์นคร
 พระองค์ทรงประทับณหลังอัสตรเสด็จไปเบื้องหน้า สองพระมเหษชน
 ประทับณกุฎาคารร่วมหลังเคียงกันเสด็จไปณเบื้องหลัง สามกษัตริย์
 เสด็จไปครองบนสันสามราตรีจึงบรรลุดังกรุงอริฏฐบุรี พระปฐมวงศ์จึง
 ตรัสสั่งให้หยุดตั้งกองพลโยธายักษ์อยู่ณภายนอกนคร พระองค์ทรงพา
 มเหษทั้งสองกษัตริย์กษัตริย์ เสด็จเข้าไปในบุรีจนกระทั่งถึงพระ
 ลานหลวง

ชาวพระนครทั้งปวงเห็นรูปหญิงงามเพริศพิริวงค์ทั้งเทวธิดา ต่างก็
 พากันตามมาพริ้งพริ้วดูไม่อึดใจเลย พระปฐมวงศ์ทรงพาสองมเหษ
 เสด็จขึ้นยังปราสาทพระอัยการาชถวายอภิวัตแล้วประทับอยู่ จึงให้สอง
 พระมเหษถวายอัญชลีพระอัยกาอัยกีแล้วทูลว่าข้าแต่สมมุติเทวดา นางที่

ถวายบังคมองค์คนมนามว่าสุวรรณเกตกา นางทถวายบังคมบาทองค์คน
นามว่าสุวรรณศิริ

ฝ่ายพระอัยกัทรองปรามาสนฤชฎางค์นางเทวทั้งสององค์ แล้วดำรัส
ว่า พระนัคคาสองราอุตสาหะตติคตามราชสามี่มาถงนคินกหนา แล้ว
ประทานพรแก่สองนคคา ส่วนพระอัยกาจึงดำรัสถามพระปรณวงค์ว่า
คกรหลานรคสองเทวนเป็นบุตรคใคร หลานทำอย่างไรจึงได้พามาถ
ยคคน พระปรณวงค์จึงกราบทลพระอัยกาว่า นางสุวรรณเกตกานพระคายส
มุน่ทานเลียงไว้ทานยกให้หม่อมฉน นางสุวรรณศิริองค์คนเป็นราชธิดา
พระยากาพคกษ ๗ ประทานให้เป็นชายา หม่อมฉนจึงพามาถวายบังคม
บาทยุคคลพระอัยกา

พระเจ้ามหววงค์อัยกาจึงตรัสว่า อัยกาจะอภิเชกหลานและ
ตงสองเทวไว้ ในคิมเหษมอชราชสมบค้ให้แก่หลาน แล้วตรัสส่งเสนาชค
ว่าให้เสนาชคคคสร้างโรงราชากิเชกมาลก เราจะทำการราชากิเชกพระ
เจ้าหลานของเวา เสนาชคคคชพระราชคัารสรับให้จคราชากิเสกมาลกแล้ว
เสรับตามพระราชประสงค์ ฝ่ายพระเจ้ามหววงค์จึงตรัสถามพระปรณวงค์
ว่ายกชเสนาตามหลานมาข้างหรือไม ๗ ข้าแต่พระมหาราช พวกยกชเสนา
ตามหม่อมฉนมามากมาย หม่อมฉนให้พวกยกชเสนาทั้งหลายพักอยู่
นอกเมือง ๗ ถ้ากระนนั้น เราควรจคจคทให้เขาพักแล้วขารุงเลียงเขา
ให้ อมหน่าสำราญ ค้วยฉนนะปานาหารและมัจฉมังสทั้งสุรายาน ๗
ข้าแต่พระมหาราช พวกยกชเสนาหาขวิโภคอาหารของมนุษย์ไม่
เพราะฉนนั้น ฝ่ายเราไม่ต้องเลียงพวกยกชเสนาเลย

พระนางสุวรรณเกตุกาเทวจึงทูลพระราชสามีว่า เหตุไรพระองค์ จึง
 ทูลดังนี้ พวกยกขเสนาเขาจะพากันตีเตียนไต่ว่า พวกเราไป
 ถึงอริฏฐบุรี หาไต่ขวิโภคอะไรแต่สักสิ่งหนึ่งไม่ เพราะฉะนั้นพระองค์
 จึงตรัสสั่งให้ปลุกปานมาลากสักหลังหนึ่งไว้ การเลี้ยงคอาหารพวกยกข
 เสนา จึงเป็นภาระธุระของหม่อมฉัน ๆ จะจัดการให้เรียบร้อย มิให้
 พวกยกขเสนานินทาตีเตียนไต่

พระเจ้ามเหศวรทรงดำริว่า นางสุวรรณเกตุกาเทวจางานถูก
 ต้องสมควรนักหนา จึงตรัสสั่งอำมาตย์ทั้งหลายให้ระดมกันปลุก โรงปาน
 มาลากขนหลังกว้างใหญ่ ให้แวควงด้วยม่านลายต่าง ๆ ให้ปลาค
 ด้วยน่านายจลรณ และให้จัดแจงน่านายบรรณาการเสร็จแล้วรีบสั่งให้ยกข
 เสนามาตั้งประชุมพร้อมกันใน โรงปานมาลาก คราวนั้นนางสุวรรณ
 เกตุกาเทว จึงถอดอำมระรงค์จากองค์ประพรมด้วยน้ำหอมแล้ว นาง
 นิกจะเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นก็ปรากฏมีขนทุกสิ่ง สิ่งของเครื่องขวิโภค
 เป็นต้นก็เพียงพอแก่พวกยกขเสนามนุษยเสนา และยกขวิธีทมนุษย
 วิธีทมิไต่ขคของเลย วิธีททั้งหลายมียกขเสนาเป็นต้น พากัน
 อยู่เย็นเป็นผาสุกตั้งใจระวังรักษาพระราชกุมารและพระเทวี มิให้อานาทร
 ร้อนพระหฤทัย พระอัยกาจึงอภิเษกพระปुरुวงศ์พร้อมด้วยสองเทวี
 แล้วทรงมอบราชสมบัติแก่พระปुरुวงศ์ ๆ ทรงพระนามปรากฏว่า
 ปुरुวงศ์ราชา ตั้งแต่นั้นมา

พระปुरुวงศ์ราชาทรงอนุสาสน์มหาชน ให้บำเพ็ญทานและให้ตั้ง
 อยู่ในศีล ภายหลังจากส่งยกขเสนาและยกขนี้ให้กลับไปยังกาลกฏบวรพต

บุรี ส่วนพระองค์ทรงระลึกลงพระชนกชนนีแล้วทูลลาพระอัยก้อยกา
 พาสองราชมเหสีกลับไปยังชัวยวงศนคร จึงพร้อมด้วยสองมเหสีถวาย
 บังคมพระราชชนกชนนี รัชมาตบุษิตราโชวาทแล้วทูลลาพาสองมเหสี
 กลับยังอริยบุรี เสวยราชสมบัติโดยธรรมโดยเสมอ และทรงบำเพ็ญ
 ทานสมาทานศีลเป็นพลเหตุแรงกล้า เมื่อสิ้นพระชนมายุแล้ว ก็มี
 สวรรค์เป็นที่ไปภายหน้า

สตุถา อิมิ ธมฺมเทสนิ อahrtiva สมเด็จพระบรมศาสดา
 ทรงนำธรรมเทศนานั้นมาแล้วจึงตรัสว่า ทูกรภิกษุทั้งหลาย สุปฺพท
 ราชาใครจะฆ่าตถาคต แต่ไม่อาจจะฆ่าตถาคตได้หาใช่แต่ชาตินี้ไม่
 แม้ในชาติก่อนก็ใครจะฆ่าตถาคตแต่ไม่อาจจะฆ่าได้ดังนี้ แล้วพระองค์
 จึงประกาศอริยสัจสี่ เมื่อจบอริยสัจแล้วบริษัทธิภิกษุเป็นต้น ได้เกิด
 ธรรมจักขุมรรคผลมีพระโสดาปัตติผลเป็นต้น สมเด็จพระทศพลจึง
 ประชุมชาคกว่า พระเจ้าจิตตวงศราชาในกาลนั้นมาเป็นสุปฺพทราชา
 นางสุจิตราเทวีในกาลนั้น ได้มาเป็นนางชนบทกัลยาณี นางสุวรรณมัญญา
 เทวีในกาลนั้น ได้มาเป็นนางรพินันทาเทวี พระราชบิดาของนางสุวรรณ
 มัญญาเทวีในกาลนั้น ได้มาเป็นเจ้าอมิโตทนะ นางสุวรรณเกวีเทวีในกาล
 นั้น ได้มาเป็นนางสิริมา พระราชบิดาของนางสุวรรณเกวีในกาลนั้น
 ได้มาเป็นเจ้าสุโกทนะ นางสุวรรณนาคีเทวีในกาลนั้น ได้มาเป็นนางสมนา
 เทวี วรรณนาคราชาในกาลนั้น ได้มาเป็นกาลุทายี พระยาครุฑในกาล
 นั้น ได้มาเป็นภิกษุเทวทัต วิชาธรในกาลนั้น ได้มาเป็นโกกาสภิกษุ
 รัตนวิมานเทวีในกาลนั้น ได้มาเป็นนางวิสาขา ยสกราชาในกาลนั้น

๘ สุวรรณวงศ์ชาตก

ไต่มาเป็นท้าวมหานาม สิวทิวเทวีในกาลนั้น ไต่มาเป็นมหาปชาบดีโคตมี
ปุณณวงศราชาในกาลนั้น ไต่มาเป็นมหาโมคคัลลานะ พระคายนผู้เลี้ยง
นางเอกปุณณิในกาลนั้น ไต่มาเป็นพระสารีบุตร นางสุวรรณเกตกาทู
ในกาลนั้น ไต่มาเป็นนางอุบลวรรณณา พระคายนผู้เลี้ยงนางสุวรรณ
เกตกาทูในกาลนั้น ไต่มาเป็นพระมหากัสสปเถระ กายักษ์ราชาใน
กาลนั้น ไต่มาเป็นพระมหากัจจายนะ นางสุวรรณคีรีเทวีในกาลนั้น
ไต่มาเป็นนางสุปยวาสา นางผู้เลี้ยงในกาลนั้น กลับมาเป็นนาง
จิณฺฆมาณวิกา พระโอรสของสุวรรณมัญญาเทวีในกาลนั้น ไต่มาเป็น
พระอานนทเถระ พระโอรสของนางสุวรรณเกวี่เทวีในกาลนั้น ไต่มาเป็น
พระอุปนนท ปุณณวงศราชาในกาลนั้น ไต่มาเป็นพระราหุล ท้าวสักก
เทวราชในกาลนั้น ไต่มาเป็นพระอนรุทธเถระ นางเอกปุณณิเทวีในกาลนั้น
ไต่มาเป็นมารดาพระราหุล พระราชมารดาบิดาในกาลนั้น ไต่มา
เป็นพุทธมารดาบิดา ขริษัทนอกจากนั้น ไต่มาเป็นพุทธขริษัท พระ
สุวรรณวงศราชาในกาลนั้น ไต่มาเป็นเวตถาคต มีพุทธพจน์
ให้ขยลงด้วยประการฉะนี้

จบสุวรรณวงศ์ชาตก

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ตำบลถนนราชพิธ จังหวัดพระนคร

วันที่ ๓๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๓